

Bruk av familieråd ved fosterhjemsplasseringer

Prosjektrapport 2008

Deltakere:

- Barneverntjenester
i Hedmark
- Fagteam og
fosterhjemstjenesten
fagteamområdet
Hamar

Region øst

Forord

Denne rapporten inneholder evalueringen av prosjektet ”Bruk av familieråd ved fosterhjems plasseringer”. Prosjektet kom i gang som en forlengelse av det nasjonale prosjektet: ”Utprøving og evaluering av familieråd” NOVA rapport 18/06. Prosjektet ble initiert av Barne-, ungdoms- og familieetaten ved leder for Fagteam Hamar, Per Magne Johansen og leder for Fosterhjemstjenesten i Fagteamområdet Hamar, Dorthe Kobber og ble finansiert ved hjelp av prosjektmidler fra Bufetat, region øst.

Prosjektet har pågått i perioden medio år 2006 til medio år 2008 og vært et samarbeidsprosjekt mellom 6 kommunale barneverntjenester i Hedmark og Barne-ungdoms- og familieetaten ved fosterhjemstjenesten og Fagteam i Fagteamområde Hamar.

En hovedmålsetting for prosjektet har vært; Bruk av familieråd som metode ved fosterhjems plassering for om mulig å finne fosterhjem i egen slekt eller nettverk.. En annen viktig målsetting med prosjektet var å fremme et godt samarbeid innad i Bufetat; i denne sammenhengen mellom Fosterhjemstjenesten og Fagteam i Fagteamområde Hamar, samt fremme et godt samarbeid mellom Bufetat og den kommunale barneverntjenesten . Prosjektet har gått ut på å utvikle og organisere fosterhjemsarbeidet i bestemte kommuner på en ny måte ved aktivt å bruke familieråd. Denne evalueringen omhandler forsøket med aktivt å bruke familieråd som metode ved fosterhjems plasseringer.

Det ble opprettet en styringsgruppe bestående av Anne- Beth Brekke Tvedt, regionkontoret region øst, Tom Bache Gabrielsen, regionkontoret region øst, Anne Louise Ris, barneverntjenesten Hamar, Lisbeth Rindal, Våler barneverntjeneste, Halvor Fauske, Høgskolen i Lillehammer, Per Magne Johansen, Fagteamområde Hamar, Dorthe Kobber, Fosterhjemstjenesten Hamar.

I tillegg har det vært etablert ei prosjektgruppe i prosjektet bestående av Kristin Buer (fosterhjemstjenesten), LiseHaug (fosterhjemtj./Fagteam), Anne Britt Frøyslid (Fagteam) og prosjektleder Lise Lundby (Fagteam). Prosjektgruppa sitt ansvarsområde har vært implementering og opplæring av modellen familieråd til deltakerkommunene, samarbeid med kommunene i enkeltsaker der familieråd er blitt benyttet, samt tett oppfølging av kommunene i prosjektperioden.

Takk til styringsgruppen og prosjektgruppen for vel utført arbeid. Evalueringen av prosjektet har Geir Hyrve fra Høgskolen i Sør – Trøndelag hatt ansvar for. Lise Haug fra Fagteam Hamar har bistått Hyrve med evalueringen, da spesifikt for å intervju barna som har deltatt i familieråd knyttet til prosjektet. I arbeidet med å evaluere utviklingsarbeidet med bruk av familieråd som metode ved fosterhjems plassering, har det hovedsakelig blitt benyttet en kvalitativ tilnærming. Takk til G. Hyrve og L. Haug for stor innsats for å innhente data fra de ulike informantene, bearbeiding av materialet og utarbeidelse av rapport.

I evalueringa har en vært avhengig av å samarbeide nært med de som arbeider med å utprøve familieråd som metode ved fosterhjems plassering. Det gjelder både ansatte i barnevernet i deltakerkommunene og prosjektgruppa for tiltaket. I tillegg har en vært avhengige av at barn, foreldre, fosterforeldre og barnvernsansatte har stilt opp for å bli intervjuet.. Det er intervjuer

med ansatte og foreldre som utgjør kjernematerialet i denne rapporten. En spesiell takk til alle som har bidratt med informasjon når de har blitt intervjuet.

Vi ville rette en spesiell takk til prosjektleder Lise Lundby som med stor entusiasme og glødende engasjement har bidratt til å utvide kunnskapen om metoden familieråd.

Dette er en rapport skrevet for Bufetat ved Fosterhjemstjenesten og Fagteam i Fagteamområdet Hamar, og den har derfor en smalere målgruppe enn tradisjonelle rapporter. Vi håper likevel at den vil bli benyttet i arbeidet med å videreutvikle fosterhjemsarbeidet i andre regioner.

Hamar, august 2008

Per Magne Johansen
Fagteamleder

Dorthe Kobber
Leder av fosterhjemtjenesten

Innhold

Sammendrag.....	4
Nærmere om prosjektet ” Bruk av familieråd som metode ved fosterhjemsplassering”	8
Dimensjoner i evalueringen	10
Metodisk tilnærming	12
Utvalg og framgangsmåte	13
Evaluering av den faglige delen	14
Evaluering av den organisatoriske siden ved prosjektet	15
Presentasjon av kommunene og deltakerne i prosjektet.....	16
Brukernes stemme – erfaringer med beslutningsmodellen familieråd.....	18
Familieråd sett i lys av utviklingstrekk innen barnevernet	19
Familieråd som ny praksis innen barnevernet.....	20
En nærmere omtale av sakene hvor det ble benyttet familieråd ved fosterhjemsplassering....	22
Barns opplevelse av å delta i familieråd.....	25
Barns erfaringer med å delta i familieråd.....	26
Barnas opplevelse av trygghet/utrygghet ved flytting til fosterhjem	26
Tilhørighetens betydning i barns liv.....	27
De voksnes samarbeid med barna	30
Nettverkets aktivitet i forhold til flytting (tilhørighet).....	32
Barnas oppfatning av barnevernets forhold til dem og deres situasjon.....	34
Barnas erfaringer med bruk av familieråd ved fosterhjemsplassering	35
Erfaringer med bruk av familieråd ved fosterhjemsplassering	37
Barnevernets erfaringer med å bruke familieråd ved fosterhjemsplassering	39
Samarbeid mellom kommunene og Bufetat og intern organisering i etaten	43
Mot et nytt syn på det å la brukerne medvirke?	44
Avslutning	46
Litteratur.....	48

Sammendrag

Utgangspunktet for prosjektet ”Bruk av familieråd som metode ved fosterhjemsplassering” var å systematisk øke bruken av familieråd i forbindelse med fosterhjemsplasseringer for om mulig å finne fosterhjem i egen slekt. Vi kan se på prosjektet som en videreføring av det nasjonale prosjektet med utprøving av beslutningsmodellen familieråd. Begrunnelsen for å utprøve familieråd ved fosterhjemsplassering var at beslutningsmodellen var interessant i forhold til å inkludere og mobilisere slektsnettverket rundt barna. Vi vet fra flere forskningsrapporter at slektsfosterhjem representerer en relativ stabil ordning for barna.

Prosjektet hadde flere mål. Hovedmålsetningen var å gjennomføre 10 familieråd i forbindelse med fosterhjemsplassering. En annen viktig målsetting med prosjektet er å fremme et godt samarbeid innad i Bufetat; i denne sammenhengen mellom Fosterhjemstjenesten Fagteamområde Hamar og Fagteam Hamar og å fremme et godt samarbeid mellom Bufetat og den kommunale barneverntjenesten.

Funnene fra denne studien viser at det i stor grad er slektsfosterforeldre som har tatt initiativ til å bli fosterforeldre. Det kan være allerede etablerte ordninger som blir formalisert gjennom familierådet. I tillegg greier familierådet å mobilisere det sosiale nettverk i familien. Dette gjør at deltakerne i familierådet får mer informasjon og blir mer ansvarliggjort i forhold til å plassere og følge opp barna. Det gjør også at det med større sannsynlighet blir mer stabile plasseringer. Vi har ikke kunnet dokumentere dette da det har gått for kort tid fra plassering til vi samlet inn data. En eventuell oppfølgende studie kan si mer om dette. Men gjennomgående vurderer både barnevernet, barna, fosterforeldre og foreldre plassering i slekt som vellykket.

Bruk av familieråd øker sannsynlighet for at det blir en slektsplassering heller enn plassering i fremmed fosterhjem, sammenliknet med en tradisjonell fosterhjemsplassering. Barna flytter i stor grad til besteforeldre, fedre eller onkler og tanter. Det er flere eksempler i denne studien på at biologiske fedre har kommet på banen og overtatt ansvaret for sine barn.

Det er også grunn til å påpeke familierådsmodellen som er benyttet i dette prosjektet. Det har ikke bare vært holdt et familieråd for å bestemme hvor barnet skal bo, det har vært holdt flere familieråd i de fleste sakene. Prosesselementet er tydelig og det har ført til en modning og

kompetanseutvikling hos alle aktørene. Det er også interessant hvordan den utvidede familien har hatt nytte av denne formen for å komme fram til gode løsninger på utfordringer de har.

Når vi intervjuet barna som har deltatt i familieråd ved plassering i fosterhjem, kom det også fram at barna har andre prioriteringer og forståelser enn de voksne i disse sakene. Barnas stemme og deres forståelse av hva som er sentralt må også komme fram og være med i beslutningsgrunnlaget i saken.

Prosjektet har også hatt en organisatorisk del. Kan familieråd være en måte å involvere brukere når det gjelder fosterhjemsplassering? Hovedkonklusjonen er at dette er tilfelle. Det kommer fram at familieråd kan brukes i alle faser ved en fosterhjemsplassering, det være seg plassering, oppfølging av barn i fosterhjem og ved utflytting.

Kommunene har ulik erfaring med bruk av familieråd. Ettersom det er forskjellig hvor mange fosterhjemsplasseringer det er i kommunene, har man ulike muligheter til å praktisere metoden. De positive erfaringene skulle tilsi at barnevernstjenestene i framtida bør vurdere nøye om man ikke kan bruke familieråd for å sikre legitimitet og ansvarsfordeling i den utvidede familien ved fosterhjemsplassering. På den andre siden kan det være at slektninger kan oppleve et press for å kunne ta i mot barna. Dette har vi ikke funnet i denne studien.

Bruk av familieråd ble forventet å ha en integrerende effekt internt i Bufetat og mellom etaten og kommunene. Det er i arbeidet mot dette målet man har kommet kortest i forhold til forventet resultat. Bufetat er en relativt ny konstruksjon og det er organisatoriske utfordringer i forhold til å integrere Fosterhjemstjenesten og Fagteam.

Innledning

Bruk av fosterhjem ved plassering av barn utenfor biologisk familie er mye brukt i Norge. I Bufetats årsmelding for 2007 blir det vist til at Norge er det landet i Norden som bruker fosterhjem mest. Av barn og unge som ikke kan bo heime, bor 85% i fosterhjem. Ved utgangen av 2006 bodde det 7708 barn og unge i fosterhjem her i landet. Det er med andre ord langt flere barn og unge som plasseres i fosterhjem enn i institusjon. Bruk av fosterhjem i barnevernsarbeidet har lange tradisjoner. Historisk har det i stor grad vært private eller kommunale plasseringer det har vært snakk om. Med profesjonaliseringen av fosterhjemsarbeidet har det også skjedd en endring i rutiner og ideologi på området.

Backe-Hansen og Havik (1998) påpeker at det kan se ut til at det er to ulike retninger innen fosterhjemsarbeidet. Den ene retningen vektlegger barnets tilknytning til den opprinnelige familien også etter at det er plassert i fosterhjem. Plassering av barn i slektsfosterhjem blir naturlig her. Den andre retningen vektlegger en profesjonalisering av fosterhjemsordningen for å kunne sette fosterforeldre bedre i stand til å ivareta de store omsorgs- og behandlingsbehov mange barn som plasseres i fosterhjem har. Bruk av fremmede fosterhjem blir en naturlig konsekvens her.

Det er også grunn til å påpeke at det er historiske forskjeller når det gjelder bruk av fosterhjem. Tradisjonelt ble barn plassert hos slektninger når foreldrene ikke kunne ta seg av dem. Med profesjonaliseringen av barnevernsarbeidet ble det også stilt spørsmålsteget ved denne ordningen. Det ble lagt vekt på den sosiale arven når man skulle vurdere hvor man skulle flytte et barn. Mye av årsaken til at barn ikke kunne bo hos sine biologiske foreldre kunne tilskrives oppvekstmiljøet. Det ble derfor vurdert som uheldig at barnet ble flyttet internt i slektsnett. Et nytt oppvekstmiljø skulle gi barna nye impulser og en kvalitativ bedre oppvekst.

De siste årene har pendelen svinget tilbake. På nytt har man lagt vekt på familien og verdier som er knyttet til det å flytte til mennesker man kjenner. Det kan være naturlig å henvise til Befringutvalget (NOU 2000:12). Her blir familiefokuset framheva som en viktig premiss i barnevernets arbeid. Utvalget framhever følgende kjennetegn på et godt barnevern:

Innenfor en tradisjonell ramme vil utvalget særlig framheve følgende kjennetegn på et godt barnevern:

- tiltak som settes i verk for barn og ungdom er målrettede og troverdige ut fra den enkeltes totale livsperspektiv*
- ansvar og oppgaver for barn og ungdom i risiko vil til enhver tid være i fokus*
- faglig og menneskelig kvalitet i møte med familien, der respekt, personlig integritet og en samarbeidende holdning må settes i høysetet*
- det er kontinuitet i oppfølgingsarbeidet, og familien er fritatt for å forholde seg til mange personer eller instanser*
- er organisert på en måte som tilrettelegger for nødvendig samarbeid med andre relevante instanser og etater*
- ivaretar de involvertes rettssikkerhet*

(s.15)

For å oppnå disse målsetningene foreslår utvalget *”...at det lov- eller forskriftsfestes at det ved rekruttering av fosterhjem, først må søkes etter mulige fosterhjem i barnets familie og nettverk”*(s.15).

Endringene i synet på bruk av slekt ved plassering i fosterhjem ble fulgt opp av nye forskrifter. I ” Forskrift om fosterhjem” fastsatt av Barne- og likestillingsdepartementet 18.12.2003 med hjemmel i Lov om barneverntjenester § 4- 22 tredje ledd står følgende:

”Ved valg av fosterhjem til et barn skal barneverntjenesten legge avgjørende vekt på hensynet til barnets beste, jf. Barnevernlovens § 4 – 1. Barneverntjenesten må vurdere om fosterforeldrene har de nødvendige forutsetninger til å ivareta den enkelte barns særlige behov, bla sett i lys av barnets egenart, formålet med plasseringen, plasseringens forventede varighet og barnets behov for samvær og annen kontakt med familie. Barneverntjenesten skal ta tilbørlig hensyn til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn.

Videre blir det i kapittel 6 i ”retningslinjer for fosterhjem” punkt 6.6 presisert at:
”Barneverntjenesten skal alltid vurdere om noen i barnets familie eller nære nettverk kan velges som fosterhjem”

Går vi inn i SSB sin statistikk for barnevernsfeltet finner vi at det er 21, 5 % av fosterhjems plasseringen som er familiebaserte i 2006 (det siste året vi har statistikk fra). Dette er en svak økning fra tidligere, men det er ikke noen dramatisk endring når det gjelder familie plasseringer. Det kan her sjølsagt problematiseres hva som menes med familie plasseringer. I statistikken holder man seg strengt til biologisk familie, mens man i familierådsarbeid bruker en annen og utvidet forståelse av hva som er en familie.

I de tilfeller hvor det benyttes slektsplasseringer ser vi at 48 % av barna plasseres hos besteforeldre, 44 % hos tante og onkel og 8 % hos fjernere slektninger. (Holtan 2002). Dette mønstret finner vi også igjen i denne undersøkelsen, men vi har en ny trend ved at biologiske fedre til barna overtar foreldreansvaret for disse når de må flytte fra sine fosterforeldre eller mødre. Dette er gjerne fedre som har hatt lite eller ingen samvær med barnet fra før, men som gjennom familierådsarbeids kartlegging av barnets sosiale nettverk, har blitt aktuelle som omsorgsbasis for barna.

Nærmere om prosjektet ” Bruk av familieråd som metode ved fosterhjemsplassing”

Utgangspunktet for prosjektet ”Bruk av familieråd som metode ved fosterhjemsplassing” var å systematisk øke bruken av familieråd i forbindelse med fosterhjemsplassing for om mulig å finne fosterhjem egen slekt. Vi kan se på prosjektet som en videreføring av det nasjonale prosjektet med utprøving av beslutningsmodellen familieråd (Falck (red.) 2006). Begrunnelsen for å utprøve familieråd i denne konteksten var at beslutningsmodellen var interessant i forhold til det å inkludere og mobilisere slektsnettverket rundt barna. Vi vet fra flere forskningsrapporter (se Holtan, 2002) at slektsfosterhjem representerer en relativ stabil ordning for barnet. Forskningen påpeker betydningen av det å kunne ivareta barns tilhørighet og identitet knyttet til egen familie og egen slekt ved plassering. I dette prosjektet er det en uuttalt norm at det i de fleste plasseringer er kvalitativt bedre å la barn flytte i slektsfosterhjem. Dette synspunktet blir også underbygd av Ewa Näslund som har vært aktiv i implementerings og opplysningsarbeidet omkring familieråd i Norden. Hun hevder at barn i slektsfosterhjem klarer seg bedre enn i andre fosterhjem. (Näslund, upublisert materiale). Ewa Näslund var også leid inn som foredragsholder og inspirator i prosjektet.

Familierådsmodellen har fokus på at barn skal inkluderes og delta (Strandbu 2006).

Lov om barneverntjenester, som gir de juridiske og for så vidt også de faglige rammene for barnevernets arbeid med barn og familier der det vurderes om barnet må flytte fra resten av familien, har det overordnede prinsipp at det ... ”skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til det beste for barnet. Herunder skal legges vekt på å gi barnet stabil voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen.” (lov om barneverntjenester, § 4-1)

I dette ligger bl.a at det anses å være et grunnleggende behov hos barn å ha stabil voksenkontakt og sammenheng i tilværelsen. Forskning (bl.a Bowlby 1973) har vist at barns tilknytning til andre personer er en viktig forutsetning for en sunn utvikling. Tilknytning er det følelsemessige båndet som barnet opplever i forhold til andre personer (Smith 2002).

Bruk av familieråd i barnevernets arbeid med å bedre barns situasjon er bl.a begrunnet i et syn som går ut på at det er familien som best kjenner sine egne problem og dermed bør kunne komme med forslag til relevante løsninger (Stortingsmelding nr. 40(2001-2002)). Familieråd anses å være en relevant metode for å få fram disse forslagene, bl.a. gjennom at også barnet skal være tilstede i familierådene.

Familierådsmodellen har fokus på barnas deltakelse. Hensikten er at barna selv kan si noe om sin situasjon og at viktige momenter i deres liv, for eksempel tilknytningen til andre personer, tas hensyn til når endringer i livssituasjonen skal planlegges. Særlig er dette viktig når så store endringer som et barns flytting fra kjernefamilien er under planlegging.

Familierådsprosjektet (Lundby, 2007: Prosjektbeskrivelse) i Hedmark hadde to mål som var direkte knyttet til ivaretagelse av barna. Bruken av familieråd ved flytting av barn til fosterhjem skulle føre til at:

- *barns tilhørighet og identitet knyttet til egen familie og slekt blir tatt hensyn til*
- *de rettigheter som barn har når de eventuelt må flytte i fosterhjem blir ivare tatt*

Svar på om det første målet er nådd, ble forsøkt kartlagt gjennom å få barna til å beskrive hvem de mener er viktige personer for dem, og om barnas forhold til disse personene ble tatt hensyn til når barna skulle flyttes.

Svar på om det andre målet er nådd, ble gjort gjennom å vurdere barnas beskrivelse av samarbeidet med de voksne i prosessen mot flytting opp mot barneverntjenestelovens § 6-3:

”Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Et barn kan opptre som part i en sak og gjøre partsrettigheter gjeldende dersom det har fylt 15 år og forstår hva saken gjelder. ”

Prosjektet hadde flere mål. Hovedmålsetningen var å gjennomføre 10 familieråd i forbindelse med fosterhjemsplassering. En annen viktig målsetting med prosjektet er å fremme et godt samarbeid innad i Bufetat ; i denne sammenhengen mellom Fosterhjemstjenesten Fagteamområde Hamar og Fagteam Hamar og å fremme et godt samarbeid mellom Bufetat og den kommunale barneverntjenesten.

Dimensjoner i evalueringen

Vi kan med andre ord hevde at prosjektet har to dimensjoner. En som går på det faglige arbeidet med å utprøve beslutningsmodellen familieråd ved plassering i fosterhjem og en organisatorisk del som ser på arbeidet med å få til gode samarbeidsmodeller internt og eksternt i Bufetat. Disse målsetningene er ikke entydige og går noe over i hverandre. Ved å få til bedre samarbeid med kommunene vil det i neste runde kunne komme barna/ungdommene og deres familier til gode ved slektsplasseringer. På den andre siden vil også erfaringer med å utvikle modeller i fosterhjemsarbeidet kunne gi impulser og styrke det organisatoriske samarbeidet mellom partene.

Familieråd kan i prinsippet brukes i alle faser av en barnevernssak, fra tidlig i undersøkelsesfasen og til avslutning av en sak og også i forhold til ulike problematikker. (se Falck (red.)2006). I dette samarbeidsprosjektet valgte man fra starten av å ha fokus på å bruke familieråd som metode når omsorgssituasjonen til barnet tilsier at flytting måtte skje, og Bufetat ved Fosterhjemstjenesten og Fagteam var blitt forespurt av kommunen om å bistå. Som vi skal se i resultatdelen ble det ikke alltid at det ble stilt så strenge krav for å registrere en sak seinere. Familieråd ble brukt både i tidlig innledning, ved plassering og det ble også planlagt å benytte familieråd for å avslutte saker. Det gjaldt konkret det at oppholdet i fosterhjemmet skulle avsluttes og barna skulle flytte for seg sjøl.

Når det gjaldt antall saker var målsetting å gjennomføre 10 familieråd i samarbeid med deltakerkommunene. Ettersom man i utgangspunktet la vekt på at hele prosessen med familieråd skulle evalueres, fra det at kommunene kontaktet Fagteam Hamar eller Fosterhjemstjenesten Fagteamområde Hamar, til etter at flytting har skjedd, medførte dette innsamling av data gjennom hele plasseringsprosessen. Det interessante her er at man i de

fleste sakene har brukt familieråd en rekke ganger i denne prosessen. I en sak ble det gjennomført 4 familieråd, en annen 6 familieråd, hvor det ble brukt eksterne koordinatore. I tillegg rapporterer familiene om at beslutningsmodellen også blir brukt i private sammenhenger. Det særegne ved dette forsøket, ut over det å utprøve bruk av familieråd ved slektsplasseringer, er bruken av familieråd gjennom hele flytteprosessen. I dette prosjektet ble målgruppen utvidet utover det å kun bruke familieråd når det var besluttet at barn måtte flytte, til også å favne nærliggende problemstillinger som: Hvem som skal ta seg av barna når omsorgsperson er sjuk til hvor skal barna flytte når de ikke lenger kan bo i lag med opprinnelig omsorgsperson. Med andre ord blir ikke den strenge målformuleringen fulgt i prosjektet. Man har hatt et pragmatisk syn på når man kan bruke familieråd.

I utgangspunktet var målsettingen å finne ut hvor mange av sakene som førte til at barn ble plassert i egen slekt og om det fører til flere slektsplasseringer ved bruk av familieråd enn ved tradisjonell saksgang.

Et annet ambisiøst mål var å finne ut om kvaliteten og stabiliteten på plasseringene i slekt ville være bedre sammenlignet med plassering i fremmede fosterhjem. Som vi har påpekt ovenfor viser det seg fra andre evalueringer at barn som flytter i fosterhjem i eget nettverk lettere kan opprettholde en tilhørighet og identitet knyttet til egen familie og egen slekt, sammenlignet med barn som flytter inn i fremmede fosterhjem.

I prosjektet vil det bli lagt vekt på å finne ut hvordan barna opplever flytteprosessen i disse sakene hvor det er benyttet familieråd ved slektsplasseringer. Vi vil derfor i denne rapporten presentere barnas utsagn omkring både familierådet, flytteprosessen og tida etterpå.

Som vi skrev ovenfor har prosjektet også en organisatorisk dimensjon ut over det å evaluere selve prosessen i familierådet. Vi vil gjerne finne ut mer om hva som særpreger barnevernstjenester som bruker slektsplasseringer og hvilke konesekvenser dette får for de involverte parter. Et av siktemålene med å bruke familieråd som metode ved fosterhjems plasseringer er å utvikle bedre brukertilpassede og mer robuste tjenester. Endringen i arbeidet med fosterhjems plasseringer kan betraktes som både en reaksjon på statlige og regionale føringer for barnevernet (reaktiv endring), og forventninger om at barnevernet i framtida må tilby tjenester som er enda mer brukertilpassede og robuste enn hva

de er i dag (proaktiv endring). Det er derfor også lagt vekt på å se på samarbeidet mellom Fagteam Hamar, Fosterhjemstjenesten Fagteamområde Hamar og de involverte kommunene.

Etter vår oppfatning er det to områder som blir vektlagt i omstillings- og utviklingsarbeidet i dette prosjektet. Det er strukturell og kulturell endring. Strukturendringer er i hovedsak rettet mot endringer i arbeidsdeling, grad av spesialisering, koordinering av ulike tiltak og styring. Fokuset er her retta mot den formelle strukturen, det uformelle strukturen blir i mindre grad omtalt. Her ser vi på både ansvars- og arbeidsdelingen mellom barnevernet i kommunen, Fosterhjemstjenesten og Fagteam. Et sentralt spørsmål blir: Får kommunene den oppfølging/veiledning de trenger i det å bruke familieråd ved plassering?

Kulturendringer er i høyere grad rettet mot å endre personers holdninger, meninger og oppfatninger. Dette er nødvendig for å nå målet om økt bruk av familieråd ved fosterhjems plasseringer. Kulturendringer må også til for å nå de mål som kommer fram i St.prp. nr. 1 (2004-05) fra Barne- og familiedepartementet, for eksempel med hensyn til å satse på familie og nettverk, større vekt på lokale løsninger og tidlig intervensjon.

Strukturelle og kulturelle endringer påvirker hverandre gjensidig. Endringer i formelle strukturer vil som oftest også følges av kulturendringer, mens kulturendringer også ofte følges av endringer i strukturer. Mener man f.eks. at familiebaserte løsninger er det beste i barnevernet, vil det få konsekvenser for hvordan tjenestetilbudet blir organisert både lokalt og sentralt.

Studier av endringer i organisasjoner påpeker at en må endre både struktur og kultur for å lykkes i utviklings- og omstillingsprosjekter (Jacobsen og Thorsvik 2002).

Metodisk tilnærming

Vi har ovenfor hevdet at man må forstå helheten i prosjektet "Bruk av familieråd som metode ved fosterhjems plassering". Dette gjorde at vi måtte velge en evalueringsform som greide å fange opp dette, med andre ord måtte evalueringa ta opp flere aspekter enn selve familierådet. Michael Quinn Patton har utviklet en pragmatisk og nyttefokusert evaluering som han omtaler som "Utilization Focused Evaluation" (1997). Hans utgangspunkt er at evaluering av sosiale tiltak, som fosterhjems plasseringer, må vurderes ut i fra hvor nyttige disse er for å avhjelpe de

problemer de er satt til å løse. Spørsmålet om hvordan evalueringen innrettes og evalueringresultatene anvendes, er både av interesse for brukerne (her vil det være barna og deres utvidede familier) og det offentlige hjelpeapparatet (her primært Fagteam Hamar, Fosterhjemstjenesten Fagteamområde Hamar og de involverte kommunene). Denne retningen innen evaluering er orientert mot innsikt, forståelse og læring. Hvordan kan man forbedre et program, tiltak osv? Siden man i dette prosjektet la stor vekt på endring og utvikling har det vært sentralt å forstå hva som er prosjektets misjon. Mål og fokus for arbeid har blitt diskutert i prosjektgruppa, med de ansatte i Fagteam Hamar, Fosterhjemstjenesten fagteamområde Hamar og samarbeidsinstanser.

Det er en uttalt målsetting i prosjektet ”Bruk av familieråd som metode ved fosterhjemsplassering” at man skulle implementere nye metoder i fosterhjemsarbeidet. For at dette skulle lykkes, måtte det skje læring på ulike nivåer innen virksomhetene: På individ-, gruppe- og organisasjonsnivå. Dette var det sentrale for evalueringen, og vi måtte skaffe oss data som kunne si noe om hvilke endringer vi får og hvorfor vi får disse.

Utvalg og framgangsmåte

For å få inn relevante data kreves både nærhet og distanse til feltet. Vi har metodisk løst dette ved å bruke flere tilnærminger og ulike metoder. I tillegg har vi lagt vekt på å følge prosessen fra begynnelse til slutt i prosjektperioden. Erfaringer fra tidligere evalueringer med familieråd (Hyrve (2002) og Falck (red) 2006) er at familieråd er en krevende og annerledes måte å fatte beslutninger på. Det tar lang tid for å komme i gang med familieråd. Dette førte til at innsamlingen av data først kom på slutten av prosjektperioden. De kulturelle utfordringene oppleves som store og arbeidsmåten bryter med tradisjonelle forvaltningsrutiner innen barnevernet. Dette er en utfordring når man skal designe et evalueringssopplegg.

I evalueringen er det blitt benyttet flere metoder innenfor de ulike områdene som er evaluert i prosjektet. Hovedsakelig er det brukt kvalitative metoder i innsamling og analyse av data. Selv de kvantitative dataene som er samlet inn er analysert kvalitativt, da utvalget (10 saker) er så lite at det gir liten mening å analysere materialet kvantitativt.

Evaluering av den faglige delen

Som omtalt ovenfor var kriteriet for å kunne evaluere en sak at barneverntjenesten og/eller familien var enige om at barnet skulle flytte i fosterhjem. I en slik flytteprosess er det flere aktører som må komme til orde for at vi skal kunne uttale oss om hvordan denne prosessen oppleves for de impliserte partene.

Et siktemål med evalueringen vil være å beskrive hvordan hele denne prosessen opplevdes for de ulike informantene. Familiens fokus vil nok være hvordan de opplever det å ha et eierforhold til de beslutningene som ble fattet. Samtidig hadde vi som siktemål å vurdere stabiliteten og kvaliteten av plasseringene sammenlignet med vanlig ”tradisjonell” plassering og antall slektsplasseringer. Pga. tidsforskyvningen i prosjektet har vi ikke gode data her, det blir kun vurderinger og hva de enkelte informantene tror om framtida. Det kunne vært interessant å gjennomført en oppfølgende studie på samme utvalg om 5 år for å få bedre svar på denne problemstillinga. I samtykkeerklæringene har vi presisert dette og sikret oss muligheten til å gjennomføre en oppfølgende studie.

Evalueringen har vi delt opp i tre ulike faser.

1. Prosessen fram til familierådet

Her har våre informanter vært:

- saksbehandler i barneverntjenesten
- Fagteamrådgiver
- fosterhjems konsulent

2. Selve familierådet

Informanter her har vært:

- koordinator
- biologiske foreldre/foresatte –
- fosterforeldre
- barna

3. Flytteprosessen etter familierådet

Informanter her har vært:

- saksbehandler i barneverntjenesten
- fosterhjems konsulent/ Fagteamrådgiver
- fosterforeldre/biologiske foreldre

Hovedsakelig er data innhentet ved hjelp av intervju, både telefonintervju og ”ansikt-til-ansikt-intervju” med informantene. I tillegg har representanter for barnevernet i kommunene deltatt i fokusgruppeintervju ved oppstart og avslutning av prosjektperioden. Hensikten med fokusgrupper har vært å få tak i de kulturelle endringene og gruppeprosessene i de enkelte barnevernstjenester.

Vi har også samlet inn data for hvert enkelt familieråd. Koordinator har fylt ut et spørreskjema hvor vi har kartlagt hvert enkelt familieråd. I tillegg har vi handlingsplanene fra hvert familieråd.

Evaluering av den organisatoriske siden ved prosjektet

Evalueringen av den organisatoriske siden ved prosjektet bygger på en prosessevaluering. Her har vi fokusert på det organisatoriske samarbeidet og rammene for å bruke familieråd ved slektsplasseringer. Vi har også her fulgt en fasemodell hvor vi startet med fokusgruppeintervju med kommunene om deres forventninger til Fagteam og Fosterhjemstjenesten. Representanter for disse to etatene i Bufetat ble intervjuet om sine forventninger.

En målsetting har vært å finne ut mer om slektsplasseringer og bruk av familieråd. Var det tydelige ansvars- og arbeidsforhold mellom kommune på den ene siden og Bufetat på den andre ved plassering av barn i fosterhjem? Hvordan opplever det kommunale barnevernet å fosterhjemsplassere på denne måten versus vanlig tradisjonell fosterhjemsplassering. Blir det gitt mer oppfølging i dette prosjektet?

Det siste spørsmålet angår det indre samarbeidet i Bufetat. Ved opprettelsen av Bufetat ble det gamle fylkeskommunale ”Tiltakssenteret” delt i Fagteam Hamar og Fosterhjemstjenesten i Hedemark. Hvordan påvirker denne atskillelsen arbeidet med å få til slektsplasseringer ved hjelp av familieråd?

Data om de organisatoriske sidene ved prosjektet ble samlet inn samtidig som vi evaluerte den faglige delen. Det kan være vanskelig å skille hva som er hva, derfor er det ikke skilt så strengt i innsamlingen av data når det gjelder hvilken dimensjon som er evaluert.

Presentasjon av kommunene og deltakerne i prosjektet

Ved oppstarten av prosjektet høsten 2006 var det 5 barnevernstjenester som deltok i prosjektet. Tre av kommunene hadde et interkommunalt samarbeid om barnevernet. Dette gjaldt kommunene Tolga, Alvdal og Tynset. I utgangspunktet kan vi derfor si at det var fem barnevernstjenester som skulle utprøve slektsplasseringer ved hjelp av familieråd i fosterhjemsarbeidet. Etter et år kom også Kongsvinger med som prosjektkommune. Kongsvinger var aktive i det nasjonale prosjektet med å utprøve familieråd. Totalt deltok med andre ord 6 barnevernstjenester og 8 kommuner.

Tabell 1. Oversikt over barn plassert i fosterhjem i deltakerkommunene i 2006 og 2007

Kommuner	2006	2007
Tynset	0	1
Tolga	0	0
Alvdal	0	0
Løten	2	6
Våler	2	0
Grue	0	2
Hamar	9	1
Kongsvinger	7	12
Totalt	20	22

Som vi ser av tabell 1 er det henholdsvis 20 og 22 plasseringer av barn i fosterhjem i de kommunene som deltok i prosjektet i 2006 og 2007. Ser vi alle plasseringer i Hedemark fylke i perioden ble det i 2006 plassert 37 barn i fosterhjem, i 2007 var tallet 53. Dette er en markert økning, noe vi også ser av tabell 1 er tilfelle for kommunene Grue og Kongsvinger. Derimot

er det en sterk nedgang i Hamar fra 9 til 1 plasseringer. Vi har ingen god forklaring på disse svingningene og vi tror de skyldes mest tilfeldigheter. I Nord-Østerdalen er det imidlertid få plasseringer i løpet av prosjektperioden. Det er kun 1 plassering når vi ser årene 2006 og 2007 under et. Det samme gjelder Grue og Våler kommuner med to plasseringer hver i løpet av perioden. Antall plasseringer må sees i forhold til innbyggertall i kommunene. I tabell 2 nedenfor har vi satt opp en oversikt over innbyggertallet i kommunene i 2007.

Tabell 2: Oversikt over antall innbyggere i kommune som deltok i prosjektet

Kommune	Innbyggere
Løten	7292
Hamar	27909
Grue	5152
Våler	3877
Tynset – Tolga – Alvdal	5371 + 1707 + 2430
Kongsvinger	17 361

Det at Hamar og Kongsvinger har flest plasseringer er naturlig i forhold til folketallet i kommunene. Utprøving av familieråd ved fosterhjemsplasseringer må sees i forhold til dette bakteppet. Når det er så stor forskjell i antall innbyggere i kommunene vil det også være flere fosterhjemsplasseringer i de store kommunene i forhold til de små. Samlet er det 9 saker som det er brukt familieråd ved fosterhjemsplassering. Antall familieråd er flere, da det i samme sak er arrangert flere påfølgende familieråd. Som påpekt tidligere er bruk av familieråd ved fosterhjemsplassering mye mer prosessorientert, med flere oppfølgende familieråd, enn hva som var tilfelle i den nasjonale utprøvingen av metoden (Falck (red.) 2006). Vi har samlet inn data fra 10 familieråd i 9 saker.

Antall barn som det har vært drøftet i forhold til å bruke familieråd ved fosterplassering i eget nettverk i prosjektperioden er 30. I de fleste tilfellene var det snakk om søskenpar. Når det gjelder plasseringer, ble 6 av barna plassert i familiens nettverk uten familieråd, 17 ved hjelp av familieråd. 3 barn ble plassert i fremmede fosterhjem uten familieråd. 4 barn ble ikke flyttet fra hjemmene sine. Vi kan konstatere at de fleste barn ble plassert i slektsfosterhjem ved bruk av familieråd.

Brukernes stemme – erfaringer med beslutningsmodellen familieråd

I den danske maktutredningen har Tine Egelund (2005) omtalt barnevernet i Danmark på følgende måte. ”Børneforsorgen er et stort ukontrollert eksperiment med dårlig stillede børn og familier” (s. 143). Hun hevder at grundig kjennskap til barnet, dets oppfatning av hverdagen, familiesituasjonen og dets løsningsforslag er det eneste grunnlaget for å sikre at vi får gode beslutninger i barnevernet. I tillegg trekker hun inn foreldrenes betydning og hva de mener. Hun skriver videre at innsikt i familiens egen problemforståelse og egne løsningsforslag er en nødvendig forutsetning for å kunne treffe omsorgsfulle, hjelpsomme, og fornuftige beslutninger om barnas framtid. Dette er viktig, spesielt fordi vi mangler vitenskapelige redskaper til diagnostisere og forutsi barns utvikling. Dette aktualiserer forsøk med nye beslutningsmodeller som kan gi gode løsninger på sikt. I tillegg vet vi fra flere undersøkelser at barn og unge og deres familier kun i begrenset grad blir tatt med i saksforløpet i barnevernssaker (Egelund *ibid.*).

I de siste årene har det blitt lagt mer vekt på brukernes stemmer i barnvernssaker. Det har kommet flere bøker som tar opp temaet brukermedvirkning (Willumsen (red) 2005, Seim og Slettebø (red) 2007) I disse bøkene blir det påpekt at begrepet brukermedvirkning er et nytt ”in-begrep” som vi finner innenfor de fleste sektorer av samfunnet. Et ønske om økt demokratisering i samfunnet er et viktig grunnlag for å forstå hvorfor det nå legges mer vekt på brukermedvirkning innen flere sektorer av samfunnet. I vårt samfunn er det en økende forståelse for at alle borgere skal ha autonomi og mulighet for innflytelse på de vilkår som former deres liv. I den senere tid er det også påpekt at mennesker har rett til aktivt deltakelse og innflytelse i beslutningsprosesser som gjelder deres sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske liv (op.cit). Bruk av familieråd ved plassering av barn i fosterhjem er et meget godt eksempel på hva dette konkret vil si.

Aktiv medborgerskap åpner for demokratisering av offentlige tjenester og brukermedvirkning. Mange vil stille seg spørrende til om dette kan gjelde fosterhjemsplasseringer. Hvem vet best hva som er barnets beste og hva når barnevernet mister makt?

Vi vet at marginaliserte grupper i vårt samfunn ofte blir ekskludert fra å utøve sine rettigheter og fra å delta i de forpliktelser som samfunnet stiller til sine borgere. For å teste ut teoriene omkring brukermedvirkning i barnevernet kan man prøve ut bruk av familieråd ved plassering av barn i fosterhjem.

Familieråd sett i lys av utviklingstrekk innen barnevernet

Innen barnevernet i Norge har det skjedd store strukturelle endringer de siste årene. Vi har fått et eget Barne-, ungdoms- og familiedirektorat (Buf-dir), regionale Bufetater og Fagteam. Nye metoder som MST, PMTO og Webster –Stratton er blitt introdusert. Familieråd er en beslutningsmodell som er blitt utprøvd i mange land og som må forstås ut i fra sin tid. I lærebøker blir idégrunnlaget til familieråd knyttet til empowerment, styrkeperspektivet, brukermedvirkning osv (se Løfsnæs 2002, Marsh & Crow 1998). Kort oppsummert er målet med familieråd å utnytte brukernes egne ressurser og kompetanse for å løse barnevernssaker, i dette tilfelle fosterhjemsplasseringer.

Familieråd er en arbeidsmåte hvor barnevernet samarbeider med den utvidede familien (slekt, storfamilie, venner) for å komme fram til løsninger på problemer som barn og unge sliter med, og hvor familiens egne løsningsforslag er grunnlaget for det videre arbeidet. Familieråd som metode innebærer bestemte prosedyrer for å fatte beslutninger. Det understrekes i opplæringen av metoden at familieråd ikke er et terapeutisk opplegg eller noen annen form for terapi i forhold til barnet og familien. Men selv om hovedhensikten med intervensjonen ikke er av terapeutisk karakter, kan de prosesser som iverksettes ha en terapeutisk effekt. Dette kommer tydelig fram i Sveinung Horverak (2006) sin doktoravhandling. De prosedyrene for beslutninger som denne modellen legger til rette for, skal sette familien i best mulig stand til å løse problemene rundt barnet. Hensikten er å fokusere på ressurser og kapasitet i nettverket ved å trekke inn den utvidede familien i beslutningsprosessen slik at de kan bruke sin kunnskap om barnet og foreldrene til å utforme fornuftige tiltak. Dette ansvarliggjør også familien slik at de følger tettere opp barna.

Med andre ord er et familieråd både en måte å hjelpe og mobilisere familien og slekten til å ta ansvar for «sine barn», men også en ny måte for barnevernets ansatte å få fram brukernes stemme når man skal komme fram til adekvate løsninger i barnevernssaker. Med andre ord kan familieråd brukes både i utredningsfasen, tiltaksfasen og eventuelt i tilbakeføringsfasen.

Dette innebærer at man anerkjenner og legger vekt på familiens egne ressurser og at barnevernet betrakter familiemedlemmene som selvstendige og kompetente aktører i møtet med hjelpeapparatet, ikke som objekter for andres avgjørelser. For en nærmere redegjørelse av bakgrunnen for familieråd vises til ovenfor nevnte rapport fra det nasjonale forsøket.

Familieråd som ny praksis innen barnevernet

I familierådet møtes to verdener, det Habermas (1975) kaller "systemverden" og "livsverden". Familiens livsverden har sin egen logikk og rasjonale som er annerledes enn ekspertsystemet. Familier har sine egne måter å forstå barna på og de har egne verdier, normer og virkelighetsoppfatninger. Dette betyr at det er to forskjellige systemer som møtes i familierådet. På den ene siden er barnevernet et ekspertsystem som er hierarkisk bygd opp og som har sin posisjon i og med sitt faglige og teoretiske ståsted. Barnevernets legitimitet bygger hovedsakelig på det Suchman (1995) kaller legal legitimitet. Med det mener han at barnevernets legitimitet er knyttet til det å regulere menneskers atferd. Barnevernet har en legal rett til å gripe inn i familier som ikke tar seg av sine barn på en tilfredsstillende måte i kraft av et lovverk, barneverntjenesteloven. Det at samfunnet har en egen institusjon som barnevernet som har både denne retten til å kontrollere familier, men også hjelpe til med barneoppdragelsen, har ført mye bra med seg. På den andre siden har mange (Sandbæk 2001, Skau 2003, Willumsen 2005) stilt spørsmålsteget ved den tradisjonelle ekspertrollen og den tradisjonelle yrkesutøvelsen. Skau (op. cit) hevder at dersom hjelperne tar over for mye av ansvaret fra familien vil ikke dette tjene, men skade klientene. Heino m.fl (2003) hevder at barnevernet er inne i en brytningstid. Skal man yte hjelp til barn og unge og deres familier, må man ta utgangspunkt i deres ressurser og la de komme til orde. Jytte Fauerholm (2005) kaller dette for ressurstenking. Tradisjonelt har man i barnevernet hatt et annet utgangspunkt, et problemfokus. Ved å finne ut hva som ikke fungerer kan man sette inn tiltak for å hjelpe på dette. Heino (op.cit) oppsummerer utviklingen innen feltet på denne måten:

"Dessutom håller man på att hämnta familjerådslag til socialt arbete vid et tidspunkt då socialt arbete som profession, vetenskap og organisastion står inför en omvärdering" (s.23).

Det at man i familieråd trekker inn familien og nettverket rundt barnet for å komme fram til nye og mer holdbare løsninger rundt et barn, kan oppfattes som et nederlag for

ekspertkunnskapen. Hva trenger man barnevernsansatte til når slektninger kan løse problemene?

I intervjuene med de ansatte i barnvernet kommer utfordringene knyttet til utøvelsen av saksbehandlerrollen fram. Den tradisjonelle måten å løse saker på blir utfordret av familierådsmodellen. En av de barnevernsansatte sier det slik:

I mer tradisjonelle saker er det ofte barnevernet som kommer med løsninger og som tar beslutninger, og deretter går foresatte med på det som barnevernet har foreslått. I familierådssaker blir det på en måte motsatt, at det er familien og storfamilien som foreslår løsninger og barnevernet går med på det. Dette kan utfordre oss i forhold til det å ha kontroll. Familien har også bedre kjennskap til situasjonen enn barnevernet ofte har, og dermed et bedre grunnlag for å finne løsninger i plasseringssaker. Barnevernet greier heller ikke å finne løsninger eller iverksette tiltak så raskt og effektivt som et familieråd kan.

Familierådet som beslutningsmodell utfordrer den tradisjonelle arbeidsmåten ved at familier trekkes mer forpliktende inn i arbeidet med å komme fram til løsninger i barnevernssaker. Barnevernets ekspertrolle blir omdefinert. Heino (op.cit) skiller mellom ulike former for ekspertrolle i de to tilfellene. Mens man etterspør byråkratisk kompetanse i den tradisjonelle tilnærmingen, blir sentrale ferdigheter for saksbehandlere i familierådsmodellen det å tåle usikkerhet, ha tro på mennesket og forholde seg konstruktivt til andre mennesker slik at en kan komme fram til nye løsninger ved å bygge på de ressurser som finnes. Saksbehandleren blir mer en tilrettelegger for familien, en person som prøver å myndiggjøre deltakerne.

Det er flere som påpeker at det er innvendinger mot brukermedvirkning i barnevernet. Elisabeth Backe-Hansen (2001, 2004) påpeker at ved å akseptere brukernes forståelse av problem og løsninger på disse, kan medføre at de profesjonelle ser bort i fra forskningsbasert kunnskap. Seim og Slettebø (2007) påpeker også at brukermedvirkning har vært oppfattet som en trussel mot faglig autonomi og muligheter for å utøve faglig skjønn. Heino (op.cit) mener brukermedvirkning krever en annen type kunnskap hos de profesjonelle.

En nærmere omtale av sakene hvor det ble benyttet familieråd ved fosterhjemsplassing

Vi vil presentere de ulike typer saker og hva som har vært innholdet i de 10¹ familierådene som er tatt med i forskningsdelen.

Vi har tidligere påpekt at bruk av familieråd ved slektsplassinger særpreges ved at det er flere påfølgende familieråd som blir gjennomført. Familieråd blir en måte å arbeide med kompliserte spørsmål. Familiene påpeker at bruk av familieråd gir en tilleggseffekt ved at den lærer opp familien i en måte å møte og mestre utfordringer på. Vi kan snakke om at det skjer en kompetanseoppbygging i problemløsning i den utvidede familien.

I en sak hvor en mor var alvorlig sjuk og ikke lenger kunne ta seg av barna sine ble det bestemt å bruke familieråd. Det første oppdraget for familierådet var å ta stilling hvordan man kunne avlaste mor i det daglige og i ferier. I tillegg ble det diskutert hva som må gjøres dersom mor ble akuttinnlagt på sjukehus. Det siste punktet i det første familierådet var en foreløpig diskusjon om barnas framtidige bosituasjon. Det første familierådet var i august 2007. I det fjerde familierådet kom en fram til følgende oppdrag som skulle besvares:

1. *Det praktiske rundt flytting for barnet til far og samboer i Nordby, og når skal barnet flytte?*
2. *Gjennomføring av samvær mellom mor og barnet etter flytting*

Problemformuleringen ble innsnevret til å gjelde et av barna som skulle flytte til sin biologiske far. I tillegg måtte man komme fram til praktiske ordninger knyttet til samværet med mor, dette gjaldt alt fra reise til mor og praktisk tilrettelegging av besøkene.

I utgangspunktet var det meningen at begge barna skulle flytte til sine biologiske fedre (to forskjellige fedre). Dette ble det ikke noe av da barnevernet i kommunen overprøvde og diskvalifiserte far til det ene barnet. Dette medførte at det siste familierådet kun skulle vurdere det praktiske omkring flyttingen til det yngste barnet.

¹ Rapporten baserer seg på innsamla materialet fra 10 familieråd. To av disse gjelder samme sak, men det er tidsmessig såpass langt i mellom disse at de regnes som to forskjellige.

Det er også grunn til å påpeke at i denne saken er det fedrene som utgjør kategorien slektsplassering. Dette er noe nytt i forhold til det som kom fram i Holtan (2002) sin doktoravhandling. I den studien blir det vist til at fosterforeldre ved slektsplassering i 73% av sakene var en slektning av mor. Dette mønsteret finner vi ikke i denne undersøkelsen.

Familieråd kan også benyttes tidlig i fosterhjemsplasseingsprosessen. I en sak ville man i første familieråd kartlegge og finne ut om det var noen i slektsnettverket som kunne være aktuelle fosterforeldre. Barnevernet i kommunen mente det var ressurser i nettverket og man ville gjerne finne ut av om disse kunne aktiveres. Oppdraget fikk følgende ordlyd:

1. *Er det noen i nettverket barnet kan bo hos?*
2. *Hvem skal barnet ha kontakt med, det være seg telefonkontakt eller samvær med?*
Praktisk gjennomføring av dette
3. *Er det noen i nettverket som kan ha kontakt med foreldrene og barnet under samvær?*
4. *Når skal neste familieråd avholdes*

I denne undersøkelsessaken konkluderte familierådet med at det ikke var aktuelt med en familieplassing. Dette ble begrunnet med at nettverket ikke stolte på foreldrene og var usikre på disse. Familien var redd for å bli gissel i konflikten foreldrene hadde med barnevernet. Resultatet ble at man måtte finne et fremmed fosterhjem til barnet.

Holtan viser i sin studie (ibid.) at det er besteforeldre som oftest blir fosterforeldre når barn plasseres i slektsfosterhjem. I om lag halvparten av sakene er dette tilfelle. Materialet i denne undersøkelsen er for lite til at vi kan generalisere, men også her er det besteforeldre som stiller opp som fosterforeldre når de biologiske foreldre ikke kan ivareta foreldrefunksjonen.

I en sak var utgangspunktet for familieråd to jenter på 9 og 6 år som ikke lengre kunne bo sammen med foreldrene. Begge foreldrene hadde store rusproblemer og det måtte finnes alternative plasseringer til jentene. I praksis hadde besteforeldrene tatt over mye av foreldrefunksjonen, men man var ikke sikker på om dette skulle formaliseres. Oppdraget i saken ble derfor:

- 1) *Hvor skal barna bo og skal barna bo sammen?*
- 2) *Hvis barna fortsatt skal bo hos farmor og farfar, hvor ofte og hvor lenge skal mor og far ha samvær?*
- 3) *Hvordan skal de voksne i familien kunne samarbeide til det beste for barna?*

4) *Når skal neste familierådet være?*

I denne saken ble den uformelle løsningen med at besteforeldrene fungerte som fosterforeldre, formalisert gjennom familierådet. Dette ga besteforeldrene status som fosterforeldre og sikret disse bedre økonomisk kompensasjon for arbeidet. Dette var noe besteforeldrene satte pris på, da det ga dem muligheter til bedre å følge opp barna.

I en annen sak med to jenter som bodde hos besteforeldrene var utfordringen besteforeldrenes alder. De begynte å bli gamle (over 80 år) og det var ikke så enkelt lengre å ta seg av jentene. Familierådet fikk i oppgave å vurdere hvor mye nettverket kunne stille opp for jentene og familien i hverdagen (fritiden) når de bodde hos besteforeldrene. Det var enighet om at jentene skulle flytte til en onkel etter hvert. Familierådet skulle vurdere både når flyttingen kunne skje og hvordan dette praktisk skulle gjøres. Målet med familierådet var blant annet at jentene skulle føle seg trygge på sin egen framtid. Familierådet skulle svare på når tiden var inne for at jentene skulle flytte.

I denne saken ville besteforeldrene ha barna boende hos seg så lenge som mulig. Onkel kunne stille opp fra dag en, men besteforeldrene opplevde det som vanskelig at de flyttet. Familierådet konkluderte med at jentene skulle bo ei helg i måneden hos onkelen og at det skulle innkalles til et nytt familieråd etter noen måneder for å sette opp en plan for besøksordningen. Familierådet understreket at det var fornuftig med en systematisk besøksordning hos onkel for å få til overgangen best mulig. Spesielt for bestemor var det emosjonelt vanskelig å slippe jentene, men også hun innså at det var bedre med en planmessig overgang med en opptrappingsplan i stedet for at de brått måtte flytte. Målet var å få til en myk overgang.

Vi har ovenfor påpekt at det som er unikt med disse eksemplene sammenliknet med andre slektsplasseringer, er biologiske fedre som barna har hatt liten eller ingen kontakt med her har blitt foreldre på "ny". Men det er ikke alltid fedrene mestrer den nye rollen. I en eldre sak fra det nasjonale utprøvingen av familieråd ble ei jente plassert hos far (2005). Etter to år måtte barnet flytte videre til et ordinært/fremmed fosterhjem. Begrunnelsen var at far ikke mestret situasjonen og barnets psykiske vansker ble for store å mestre. Det som man i ettertid kunne tro var en mislykket familieplassing viser seg ikke å ha vært dette. Alle parter både innen familien og barnevernet mener dette var en vellykket plassering. Ved å få kontakt med sin

biologiske far fikk barnet også kontakt med hans nettverk, noe som var viktig for barnet seinere. De positive erfaringene med familierådet gjorde at man også benyttet denne framgangsmåten når barnet flyttet fra far. I handlingsplanen som ble vedtatt ble det også satt opp besøksordninger slik at barnet kunne opprettholde kontakten med far, familie og venner i nærmiljøet. Jenta skulle slippe å pendle mellom ulike bosteder.

To av sakene i utvalget handler om samme familie, men om to forskjellige barn. Her ble det plassering hos tante og onkel. Det som er interessant her er at man gjennomførte hele 6 formelle familieråd med ekstern koordinator. I tillegg benyttet storfamilien seg av familieråd på egen hånd for å komme fram til enighet i vanskelige saker. Det er også interessant hvor mange som deltok, i den ene saken 12 personer, i den andre 10 alle nære familiemedlemmer.

Barns opplevelse av å delta i familieråd

Evalueringen ble gjort gjennom *intervjuer* med barn som skulle flyttes eller hadde blitt flyttet til fosterhjem/institusjon etter gjennomføring av familieråd. Alle barnas foresatte fikk forespørsel om de ga sitt samtykke til at barna ble intervjuet. Dersom de foresatte ga sitt samtykke, ble barna spurt. Til sammen 5 barn samtykket til å bli intervjuet. På intervjutidspunktet var et barn 6 år, et barn var 8 år, et barn var 9 år, et barn var 13 år og et barn var 14 år. Utvalget besto av fire jenter og en gutt. Barna fikk velge om de ønsket å snakke med intervjuer alene eller om de ønsket å ha en voksen sammen med seg. To av barna hadde fostermor(bestemor) med. En hadde far med. De andre var alene med intervjuer.

Det var på forhånd laget en intervjuguide som skulle være utgangspunktet for intervjuet. Hovedpunktene i intervjuene var for det første; barnas oppfatning av hvem som er viktig for dem i familie og nettverk, og for det andre; barnas erfaringer med familieråd. Intervjuene tok fra i overkant av en time til ca. to timer. Med barnas samtykke ble intervjuene tatt opp på bånd og senere skrevet av.

Alle barna som valgte å si ja til å bli intervjuet, ga uttrykk for at de hadde meninger om familieråd og egen situasjon.

Ved gjennomgåelse av intervjuene, valgte vi å sette fokus på fem kjerneområder. Vi ønsket å finne ut hvilke opplevelser barna hadde i forhold til

- å kjenne trygghet
- tilhørighet
- de voksnes samarbeid med dem
- nettverkets aktivitet i forhold til flytting
- barnevernets forhold til dem og deres situasjon.

Barns erfaringer med å delta i familieråd

I det følgende prøver vi å gi et bilde av barnas meninger/erfaringer i forhold til disse områdene. Det er brukt sitater fra intervjuene for å anskueliggjøre dette. Våre spørsmål står i kursiv. Barnas svar gjør også det, men det er et innrykk, for å vise at det er barnas svar.

Barnas opplevelse av trygghet/utrygghet ved flytting til fosterhjem

Å kjenne utrygghet kan være svært ubehagelig og hemmende for barn, og det kan skade barns utvikling. Blant annet kan det være vanskelig for utrygge barn å søke positiv kontakt med andre eller å utforske nye eller ukjent områder av livet.

Å sikre barn en trygg tilværelse er derfor en viktig oppgave for barnevernet. Gjennom evalueringen ønsket vi å finne ut hvordan barna som deltok i familierådene vurderte situasjonen sin i forhold til trygghet:

Barna gir i intervjuene uttrykk for at de opplever det positivt og trygt om de skal flytte til eller har flyttet til noen de kjenner. Det er skumlere å flytte til noen en ikke kjenner, noe bl.a ei jente på 13 år understreket:

”Men på det familierådet – husker du hvordan det gikk da?”

”Det var vel mer sånn derre - du skal dit, men jeg var liksom ikke i mot det, jeg ville heller bo....., jeg følte meg trygg på å bo der sånn, jeg ville heller bo der enn å flytte til noen jeg ikke kjente..” (jente, 13 år)

”Nå har du fortalt at først så skulle du til en familie som du kjente som var familien din,.. og etterpå så skulle du flytte til en familie du ikke kjente. Kan du si litt om forskjellen?”

”Det var mer.. du føler deg tryggere på de du kjenner, også det var.. det var litt skumlere å flytte til noen du ikke kjente.” (jente, 13 år)

Når barn vet at de skal flytte, men ikke hvor, er dette en situasjon preget av uro og usikkerhet.

”Hvordan var det, da det ble bestemt at du skulle bo til besteforeldrene?”

”Da vart jeg litt letta, egentlig!... Ja, liksom, at jeg liksom ikke skulle bli sendt hit og dit.. og opp og ned..” (jente, 9 år)

”Åssen syns dere at dere har det nå”?(etter flyttingen)

”Veldig fint!” (jente, 6 år)

”Ekstreeemt fint!” (jente, 9 år)

”Kan dere forklare litt mer?”

”Vi gjør alt mulig! For eksempel går til tannlege, og.” (jente, 6 år)

Det virker som om når barnets situasjon er avklart, kan det slappe av. Det er dessuten godt å være hos noen en kjenner. En som kom i institusjon, har en drøm å flyttet til noen kjente:

”Er det et annet tema du kunne tenke deg å ta opp i familieråd?”

”Ja. Jeg har jo ikke tenkt å flytte nå, men jeg kunne jo en eller annen gang tenkt meg å flytte til kjentfolk, venner av familie, eller noe sånt.” (gutt, 14 år – som bor i institusjon).

”Har du en tanke om at du kunne tenke deg å bo til noen venner av familien, eller noe sånt”?

”Ja, for det er mye bedre det, for da er jeg til kjentfolk!”

” Ja”?

”For da føler man seg mye tryggere!” (gutt, 14 år).

Det å skulle bo sammen med noen en kjenner, skaper trygghet. For de fleste barn ser det ut til å være svært viktig å være hos noen en kjenner, trygghetsbegrepet er knyttet til det kjente.

Tilhørighetens betydning i barns liv

Når barn skal flytte fra familien sin som følge av at omsorgen i hjemmet er for dårlig, er det barnevernets oppgave å finne ut hva som er til barnets beste i denne situasjonen. De fleste

barn opplever tilknytning og tilhørighet til personer og miljøer. Under evalueringen av familierådsprosjektet prøvde vi å finne ut hvordan barna vurderte sin tilhørighet og hvordan dette ble tatt hensyn til i plasseringsarbeidet. Vi spurte om hvem som bestemte hvem som skulle delta i familierådene og hvem barna opplevde som viktige personer for dem.

Under intervjuene var det temaet *”hvem er familien din”* som tydelig engasjerte barna mest. De fortalte spontant om forskjellige figurer som de understreket at betyr mye for dem.

Barna synes å ha et utvidet familiebegrep: Dyr ble ofte nevnt som viktige familiemedlemmer, likeledes bamser og dukker.

Når familiene ble beskrevet, synes tilhørigheten til enkeltpersoner å være viktigere enn at alle faktiske familiemedlemmer ble nevnt. Jenta siterte under var opptatt av at hun fikk komme fram med hvilke personer som var viktig for henne når familieråd skulle planlegges:

”Men hvem bestemte hvem som skulle være med på familierådet, tror du?”

”Jeg.”

Fikk du velge?

”Mmm”

”Hvordan foregikk det?”

”Nei, jeg fikk si hvem jeg og så satt vi opp sånn som det her” (nettverkskart)

”Gjorde dere det, ja...?”

”Ja, for vi satte opp hvem jeg følte var viktig for å ha med. Og så satte far opp de han syntes var viktig for å ha med.” (jente, 13 år)

Jenta skulle flyttes etter familierådet, og hun forteller at både hun og faren tenkte over hvem de *følte* var viktige å ha med for å drøfte spørsmålet. Men hvorfor skal metoden familieråd brukes for å drøfte slike spørsmål? Jenta kommenterte det på følgende måte:

”Hvorfor bruke familieråd?”

”Nei, jeg føler det er veldig, altså du får kontakt med familien som jeg tror,.. du møter familien din, så ser du hvordan det er, og du...og så får familien vite hvordan du har det, og du har sagt hva du mener og om du vil være mer med dem, familien og sånn..” (Jente, 13 år)

Jenta syntes å være opptatt av familieråd som redskap for å gi og få informasjon innad i familien. Informasjon gir kanskje også trygghet? Og så er det slik at det ofte kjennes godt å få samlet familien når situasjonen er vanskelig:

”Hva syns du om familieråd?”

” Jeg vil anbefale familieråd.”

” Vil du si noe mer om det?”

” Ja, det er bra det!”

”Det er bra?”

” En blir kjent med flere folk, da..” (gutt, 14 år)

I norsk barnevernsarbeid har det vært tradisjon å tenke at barn er knyttet til sin nærmeste familie, fortrinnsvis mor, - og far, og at tilhørigheten er rettet mot dem og miljøet rundt dem. På spørsmål om hvem barna oppfattet som familie, ga barna overraskende svar som viser at de har et utvidet familiebegrep. Det er nokså forskjellig hvem og hva som er viktig for dem.

”Så det lurer jeg på, kan du tegne familien din til meg?”

”Det blir litt vanskelig.... For jeg har en katt, og så kan jeg ikke tegne katter så godt. Og så har jeg fisk, og så har jeg hund,..så er det mamma... og bror.”(jente, 8 år)

”Er dette hele familien din”?

”Jeg må ha, jeg må ha bamsen min!

Oj, jeg holdt på å gløkke en som er veldig snill.. Han er søskenbarnet mitt.

Nei, jeg må ha med en til, jeg,..babyborn..”(jente, 9 år)

”Bestemor! Og så nestemann, det er pappa.

Pappa er 40 år og han er veldig viktig!

Og så er det mamma, hun er mora mi..”(jente, 6år)

Barna som ble intervjuet svarte ganske umiddelbart og entusiastisk på dette. Dyr ble nevnt like ofte som foreldre eller andre personer.

”Hvem er det du betrakter som familien, din?”

*”Moren min...og faren min, og bestemor, tanter, alt, hele pakka, for å si det sånn...
Alt som er i en sånn familie....betrakter jeg som en sånn familie.”(gutt, 14 år)*

Denne gutten ser ut til å tenke at hele *slekta* er familien. Han gir også uttrykk for at han ønsker å ha mer kontakt med tanter, onkler og søskenbarn.

De voksnes samarbeid med barna

Gjennom bl.a FN`s barnekonvensjonen fra 1989 er barn anerkjent som selvstendige individ med egne rettigheter. I praksis betyr dette at barn som er i stand til å utvikle egne synspunkter har rett til å gi uttrykk for disse til alle forhold som berører dem, og at synspunktene skal tillegges vekt i forhold til barnas alder og modning. For å finne ut om dette skjedde i de familierådsakene som ble gjennomført i prosjektperioden, spurte vi barna bl.a om hvem som bestemte hvem som skulle delta og om de fikk formidlet hva de mente om spørsmålene som ble diskutert. Vi spurte også om hva de syntes om å delta i familierådmøtene selv.

Barna ga uttrykk for at de generelt liker å få sagt hva de mener. Barna ga også uttrykk for at de kan oppleve det som vanskelig å gi uttrykk for egne meninger åpent i et møte. Det kan være greit å delta i familieråd, men det er også greit å slippe. Barna ga uttrykk for at de opplever at det er de voksne som bestemmer løsningene, og at dette for så vidt er greit, men de vil gjerne ha informasjon om det som skjer og hvilke planer det er for livet deres. For øvrig fikk vi inntrykk av at arbeidet med å finne ut av barnas meninger og hvilke plass de skal ha i beslutningsprosessen i familieråd ennå er noe tilfeldig

Jenta sitert under forteller at det er ”noen” som bestemmer viktige ting i livet hennes, men hun vet ikke helt hvem.

Hvem er det som bestemmer når du skal treffe familien, din?

”Det er bestemt for lenge siden, jeg husker ikke hvem det var som bestemte det..”

”Men hvis du fikk bestemme sjøl, åssen ville du ha det, da”?

”Da ville jeg helst overnatte!”(jente, 8 år)

Mens to andre jenter gir uttrykk for at de har blitt hørt selv om de voksne bestemmer:

”Hvem bestemte at dere skulle bo til bestemor og bestefar?”

”Vi!” (jente, 6 år)

”..det var, ja det var oss sjøl, og så var det bestemor, bestefar, mamma, pappa.., jeg sier alle de som var i møtet, jeg nå..” (jente, 9 år)

Disse barna forteller at de har en opplevelse av at deres synspunkter har blitt tatt hensyn til. Og at alle som deltok i familierådet var med og bestemte. Jenta under kommer med betraktninger om dilemmaer ved å skulle delta aktivt i familieråd:

”Kunne dere vært med?” (i familierådet)

”Ja! Jeg ville ikke være med..for jeg syns liksom, liksom sånn derre, jeg går og sier til min egen mor at jeg ikke vil bo hos henne?!” (jente, 9 år)

”Vet dere hva de diskuterte da”?

”Ja, de diskuterte hvordan... vi kom til å ha det.. Hos oss, eller hos bestemor, da... og åssen de trodde det ble... i forhold til sånn vi hadde hatt det! Men jeg vet jo ingenting om hva dem sa og sånn, da, men..” (jente, 9 år)

Denne jenta var ikke tilstede under forhandlingene i familierådet, og det kan virke som om hun er litt nysgjerrig i forhold til hva som ble sagt. De samme tankene er jenta under inne på:

”Vet du hva et familieråd er?”

”Et sted hvor man,.. det er på en måte et møte.. Hvor det er mange voksne.. og noen ganger så er bror der, og noen ganger er jeg der..”

”Men siste gang jeg var der, fikk jeg ikke med meg så mye.. For da fikk jeg ikke være inn på der.. Da sa mamma nei!” (jente, 8 år)

”Hva tenkte du om at du ikke fikk være tilstede”?

”Hvorfor får ikke jeg være med, da? Hvorfor skal de prate uten meg?”

”Hadde du lyst til å være med?”

”Ikke så veldig.”

Også denne jenta nevner dilemmaet; å være tilstede i familierådet eller ikke. Hun skulle gjerne visst hva det ble snakket om, men egentlig hadde hun ikke så veldig lyst til å være til stede. Hun gir også uttrykk for at hun har fått lite informasjon om hva familieråd er, og dersom hun blir spurt senere, vil hun heller leke enn å delta.

”Før familierådet, var det noen som fortalte deg hva som skulle skje?”

”Nei! Bare mamma.” (jente, 8 år)

”Spurte de deg direkte hvor du hadde lyst til å bo?”

”Pappa!”

”Kunne du tenkt deg å være med i familieråd en annen gang?”

”Nei. Jeg vil heller leke!” (jente, 8 år)

Mens jenta under ser for seg at hun gjerne kan være med i familieråd, men da som voksen! Dette kan bety at familierådsmøtene passer best for voksne?

”Hvis jeg var tante til noen.. Da kunne jeg tenkt meg det, for da er jeg jo voksen...for da kunne jeg vært med på det sjøl..” (jente, 9 år)

Det kan også være vanskelig å komme på hva en skal si i et familieråd:

”Da dere begynte å snakke i familieråd, fikk du si hva du mente?”

”Jeg fikk to som kunne sitte ved siden av meg...så kunne jeg bare si til den som satt ved siden av meg: Si det! Men det var ikke noe jeg ville si, da.”

Nettverkets aktivitet i forhold til flytting (tilhørighet)

Det er en stor endring i et barns hverdagsliv å skulle flytte fra familien til en ny familie. Vi ønsket å finne ut hvordan barna opplevde familiens engasjement rundt denne endringen og hvilken rolle familierådet spilte.

Barna uttrykte glede over at familie og nettverk var informert om deres situasjon.

Det er viktig at familien har snakket sammen om det som skjer, og at familiemedlemmer har tatt initiativ til å finne løsninger for barnet: ”... det var L som ville ha meg som fosterbarn, var det!”

Det er positivt at familiemedlemmene diskuterer når avgjørelser som barnas skjebne skal tas.

Vi spurte hva barna oppfattet at familieråd er:

”Familieråd - for å få mer kommunikasjon med familien, da.

Det hjelper oss mye.” (jente, 13 år)

”Hva tenker du om et sånt møte?”

”Jeg syns det er fint at, vi.. I stedet for at vi bare, at vi gjør det sånn i stedet for at bare, liksom mamma og pappa og bestemor og bestefar.. liksom at.. Det er flere som vet at jeg har det bedre.. Hos bestemor og bestefar, da..(jente, 9 år)”

Barn ser ut til å like at familien er engasjerte i livene deres. Men vet de hvem som egentlig fatter beslutninger:

”Hvem var det som bestemte at du skulle flytte til det fosterhjemmet som du bor i nå?”

”Far - Jeg vet ikke, jeg. Tror det var far.”

”Det ble ikke bestemt i familieråd?”

”Ne-eei? Det var ikke familieråd som bestemte at jeg skulle bo her. Det var hos L og K (de bestemte) det. Det var bestemt på forhånd, tror jeg.”

”Før familierådet?”

”Ja. Fordi L var med på alt med familierådet”

”Og dette at du skulle bo til L og K, det ble bestemt, det var alle enige om i familierådet, da?”

”Jeg vet ikke jeg. Bestemor og bestefar var veldig glad for at jeg skulle flytte dit, for at jeg skulle flytte til noen jeg kjente, da. ”

”Du vet ikke hvem som foreslo at de skulle være fosterforeldrene, dine?”

”Tror kanskje det var far. Nei! Det var L, det var L som ville ha meg som fosterbarn, var det!”(jente, 13 år)

Denne jenta virker noe usikker på hva som ble bestemt av familien i familieråd og hva som ble bestemt på forhånd. Men hun er sikker på at familien var engasjert, og det virker som hun opplever det som viktig.

Barnas oppfatning av barnevernets forhold til dem og deres situasjon

Barnevernsarbeiderne i de kommunale barneverntjenestene har plikt til å følge barneverntjenstelovens bestemmelser når de arbeider med å endre barns livssituasjon. Familierådmodellen sammen med bl.a lovens § 6-3 gir retningslinjer for barnevernets arbeid med barna. Vi lurte på hva slags opplevelse barna hadde av barneverntjenestens rolle i deres liv.

Barnevernet er en instans som kan gi informasjon, men som ikke alltid gjør det. Det er vanskelig å huske hva barnevernet sier. Barnevernet er en *instans* mer enn enkeltpersoner som barna kan samhandle med. Barna ga uttrykk for å ha en opplevelse av at barnevernet er en instans som bestemmer over livene deres:

”Hvis du bestemte,.. nå sier du at barnevernet bestemmer, men hvis du bestemte helt sjøl, åssen ville du ha hatt det . da?”

” Ville bodd hos mamma. Og så ville jeg dratt opp til Nord-Norge i sommerferien sånn som jeg har dratt til Nord-Norge, før. Og så ville jeg dratt til faren min. Og kosa meg.”(gutt, 14 år)

Denne gutten har et ønske om å leve et liv tett sammen med familien sin, men barnevernet har bestemt noe annet. Et annet barn forteller om opplevelsen av hvordan kontakten med familien er, når hun bor i fosterhjem:

”Men han far da, er du ofte hos han?”

”En gang i måneden..? Nei, ikke så ofte, men.... Det var, men .. det skal vel egentlig være en gang i måneden..”

”Men det varierer? Hvem bestemmer det, da?”

”Barnevernet.”

”Det er barnevernet som bestemmer, så du bestemmer ikke?”

”Det er vel barnevernet og far som bestemmer”.(jente, 13 år)

Barnevernet bestemmer, men er barnevernet like flink til å spørre om barnets mening og informere og beslutninger? Jenta under er litt usikker på det:

”Hvem spurte deg om hva du mente om flytting, da? Husker du det?”

”Mmm, det var, eller det var vel barnevernet, var det, vel tror jeg? Jeg husker ikke jeg.”

”Men før familierådet, var det noen som forklarte deg hva det var? Kan du huske det?”

”Mmm. Ja, det var de fra barnevernet”

”Ja, husker du hva de sa da?”

” Nei,...”(jente, 13 år)

Jenta sitert under har også klart for seg at barnevernet er noen som bestemmer.

”Vet du hvem som bestemte at du skulle flytte hit?”

Barnevernet!(jente, 8 år)

”Hvem var der – var det flere, da?(i familierådet)”

”Ikke..mormor, ikke mormor, hun er... Men barnevernet var der..”

”Vet dere hva de diskuterte, da?”

”Ja, de diskuterte hvordan.. vi kom til å ha det.” (jente, 9 år)

Denne jenta vet at barnevernet er tilstede, og at de har noe med hvordan hun har det. Men akkurat hva de gjør er ikke godt å si... Hva med familieråd, er det en metode å anbefale generelt? Gutten sitert under mener faktisk det, selv om beslutningen tatt der ble underkjent:

”Men har du ikke noen gang tenkt slik, at siden det ble slik, er det ikke noe vits med familieråd?”(Barnevernet underkjente familierådets handlingsplan og flyttet barnet i institusjon)

”Det er vits i å ha familieråd! Så lenge barnevernet hører på hva du sier, så!”(gutt, 14 år)

Barnas erfaringer med bruk av familieråd ved fosterhjems plassering

Familierådsprosjektet i Hedmark skulle altså føre til at*barns tilhørighet og identitet knyttet til egen familie og slekt blir tatt hensyn til når barna flyttes til fosterhjem og at de rettigheter som barn har når de eventuelt må flytte i fosterhjem blir ivarettatt.*

Intervjuene viser at barn generelt er engasjerte i familie/nettverk/tilknytningsobjekter. Med tilknytningsobjekter mener vi her personer, dyr eller ting som barna åpenbart har et sterkt følelsesmessig bånd til. Den utvidede familien, som vi mener inkluderer alle disse tilknytningsobjektene; synes å være basis eller plattform i barnas liv og er dermed viktige for deres opplevelse av å være trygge. Det kan derfor synes å være svært viktig at det enkelte barns tilknytningsobjekter er kartlagt når barnet må flytte fra hjemmet sitt, slik at det får anledning til å beholde disse i rimelig nærhet.

De barna som har fått anledning til å beholde nære personer, dyr eller ting tett til seg når de må flytte, har alle gitt uttrykk for glede over det. De som har ”mistet” kontakt med sine, uttrykker at de har et savn. Et slikt savn kan i verste hindre en optimal utvikling hos barnet.

Konsekvensen av et slikt perspektiv må være at barnevernet i de fleste saker bør arbeide målrettet på å få kartlagt barnets tilknytning og ressurser i barnets hverdagsmiljø, før tiltak som endrer situasjonen settes i verk. Spesielt er dette viktig når det blir snakk om at barnet må flytte fra hjemmet sitt.

Barnevernet i noen Hedmarkskommuner har gjennom bruk av metoden familieråd ved flytting av barn til fosterhjem sørget for at barna og deres familier har fått en aktiv rolle i arbeidet med å finne en god løsning når barnet må flytte. Men fortsatt kan det virke som om systematikken rundt kartleggingen av barnets tilhørighet og hensyntaking til dette er noe tilfeldig, både ved forberedelser og gjennomføring av familierådene. Barna i dette prosjektet har blitt snakket med og gitt informasjon i varierende grad. Det kan også virke tilfeldig hvem som har tatt ansvaret for å informere og snakke med barna, er det barnevernarbeiderne, foreldre eller koordinator? Barnevernet kan se ut til å ha en diffus rolle sett med barnas øyne.

Konklusjonen ser ut til å være at det første målet ikke er nådd selv om utviklingen absolutt har gått i riktig retning. Vi mener bevisstheten om at det er viktig å ta hensyn til barns tilknytning/tilhørighet når barn må flytte er blitt mye større hos barnevernarbeiderne gjennom dette prosjektet, og at arbeidet kan være grunnlag for nye rutiner som sikrer et klarere fokus på barns opplevelser av tilhørighet. Bruk av familieråd i undersøkelsesfasen etter melding til barnevernet har også kommet på dagsorden som følge av dette.

Barn har i følge barneverntjenestelovens § 6-3 rett til å bli informert og skal samtidig gis anledning til å uttale seg før avgjørelse som vedrører barnet skal tas i barnevernssaker. Dette er spesielt viktig når et barn må flytte fra hjemmet sitt.

Gjennom intervjuene har vi fått inntrykk av at informasjonen som er blitt gitt av barnevernet til barna er noe tilfeldig. Barna har heller ikke alltid opplevelsen av at de har fått formidlet sine ønsker, f.eks. om de vil delta i familieråd eller ikke. For barnevernet vil det være en utfordring å finne ut hva som er *barnets beste* i forhold til familieråd. Vi tror det vil være forskjellig fra barn til barn om det er riktig at barn deltar direkte i familierådet. Uansett er det svært viktig at barnet informeres om det som skjer, og at det gis muligheten til å komme fram med egne meninger.

Målet om å i vareta barnas rettigheter er heller ikke nådd fullt ut. Men prosjektet har vist at å følge bestemmelsene i barneverntjenestelovens § 6-3, er av stor betydning for at barna skal føle seg så trygge som mulig i en ellers svært vanskelig situasjon. Vi mener det er viktig at barnevernet retter fokus mot å utvikle gode arbeidsmetoder for å oppfylle § 6-3.

Erfaringer med bruk av familieråd ved fosterhjemsplassering

I alle sakene som er fulgt i dette prosjektet er erfaringen meget positive. Både Fosterhjemstjenesten, Fagteam, barnevernstjenesten lokalt, biologiske foreldre, fosterforeldre og barna er samstemt om at dette er en krevende, men god måte å arbeide etter når barn skal flyttes til fosterhjem.

I evalueringen av bruk av familieråd ved fosterhjemsplassering kommer det fram at familiene er fornøyd med å delta i avgjørelser i slike saker. En av målsetningene med familieråd er å aktivisere familiens nettverk og trekke dette aktivt inn i samarbeids- og beslutningsprosessen rundt et barns problemer. I intervjuene med familiene kommer det fram at de vurderer det som modellens sterke side at den bidrar til at de får lagt fram sitt syn og kommer fram med sine vurderinger i forhold til å velge en god løsning for barnet. Den danske evalueringen (Rasmussen og Hansen 2003) konkluderer med at familieråd skaper en ramme for samarbeide mellom familien og barnevernet. Partene er her mer likeverdige og maktforholdet er ikke så skeivt som det tradisjonelt er. Ved å bruke familieråd kommer familiens syn på saken bedre fram enn hva som er tilfelle i tradisjonell byråkratisk beslutningsprosess. Også

saksbehandlerne trekker fram det positive ved det at familien blir ansvarliggjort gjennom å delta på familieråd, og de opplever et annet ansvar i forhold til tiltak/oppfølging. Det forplikter å stille opp i familieråd, og man greier å mobilisere det private nettverket. I evalueringen av bruk av familieråd ved plassering av barn i fosterhjem viser det seg også at metoden aktiverer latente nettverk som finnes, men som ikke har vært operative. Konteksten er med på å skape en ny forståelse for situasjonen til barna og det virker integrerende i forhold til familienettverket. Utfordringen er at familierådet kan foreslå tiltak som barnevernet ikke finner gode nok. En av saksbehandlerne er inne på dette i intervjuet med henne. Øivind Kvello (2007) hevder at barnevernet i betydelig grad har vært basert på ideologi, ikke evidensbasert viten. Barnevernet er normativt og vet hva som er barnets beste. Men det er ikke alltid greit å vite hva som er tilfredsstillende løsning for barnet; barnevernet og familien kan se ulikt på dette.

Et annet interessant funn ved å bruke familieråd ved fosterhjems plassering, er at det kommer fram flere og mer nyanserte opplysninger om barnet og familien ved denne framgangsmåten enn det som kommer fram ved en tradisjonell saksgang. Et funn som overrasker, er at det finnes ubenyttede ressurser i nesten alle nettverk. I intervjuene kommer det fram at barna får mye større innvirkning på hvilke løsninger som velges. Ei jente på 7 år som flyttet til sin biologiske far uttalte:

”Nå har jeg flytta hit og dit og så ble det en lykkelig slutt”

Ved bruk av familieråd blir barna sett på en ny måte. Alvorlighetsgraden i sakene gjør at slekta mobiliserer og stiller opp. Selve rammen rundt familierådet blir også påpekt. Det at de profesjonelle kommer inn i del en av familierådet er med på å understreke det formelle og alvoret i saken. Dette medfører større forståelse for situasjonen og problemene blant deltakerne i familierådet. Tabuområder blir løst opp, og man ser framover. Gjennom familierådsarbeidet kommer det fram nye opplysninger og nye måter å forstå barnet og familien på, også for barnevernet. Dette gjør det mulig å komme fram til alternative tiltak, og det trekker nettverket inn i et mer forpliktende samarbeid enn hva tilfelle er ved tradisjonelle plasseringer. Familieråd er også en god metode å bruke når vi skal utrede saker, hevder saksbehandlerne som vi intervjuet. De påpeker at man kan få inn nye og mer utfyllende opplysninger på denne måten, noe som kan være med å danne et bedre beslutningsgrunnlag. I

en av sakene som vi redegjorde for foran, var det nettopp familierådet som avgjorde at barnet ikke kunne plasseres i slektsfosterhjem, men i et fremmed fosterhjem.

Den åpenheten som familierådet skaper innen familien, er med på å sikre et bedre beslutningsgrunnlag. At man i del en får framlagt ”objektiv” informasjon og at den offisielle rammen omkring møtet er som den er, gjør at deltakerne får større forståelse for situasjonen til barna.

Flere teoretikere har påpekt nødvendigheten av å få til et samarbeid mellom det private nettverket og de profesjonelle saksbehandlerne (Klefbeck og Ogden 2003). Også Habermas (op.cit) påpeker at velferdsstaten skaper ”myndighetsklienter”. En funksjon av det å bygge ut velferdsstaten er at det blir det offentlige som må finne løsninger på problemene til innbyggerne. Tidligere var det nettverket som i stor grad hjalp klientene med å komme fram til løsninger på de problemene de hadde. I dag har vi konstruert et hjelpeapparat som skal finne ut av de utfordringer barn og unge møter. Habermas påpeker at familiens livsverden i stor grad har frasagt seg mange funksjoner som systemverdenen har overtatt. Parsons (1956) skriver om funksjonstapping av familien.

I intervjuene kommer det fram at det er familien som kjenner barna best og som kan vurdere om familieplassering eller fremmed fosterhjem er best egnet. Det at den utvidede familie har deltatt i beslutningsprosessen gjør det også enklere å avtale løsninger vedrørende avlastning, følge opp barna osv. En indirekte effekt av å bruke familieråd ved fosterhjemsplassering er at familiebandene blir styrket. Det påvirker ikke bare barnas identitet og selvoppfatning, men også storfamiliens forståelse av seg selv.

Barnevernets erfaringer med å bruke familieråd ved fosterhjemsplassering

Erik Oddvar Eriksen (1999) har i flere bøker tatt opp Habermas sine teorier om kommunikative handlinger i forhold til praktisk beslutningsfatning. Hvordan virksomheter organiserer arbeidet har konsekvenser for hvilke beslutninger som blir tatt. Eriksen hevder at den kommunikative logikken tvinger seg fram innenfor det offentlige. Det er ikke lenger mulig for barnevernet å bare benytte et byråkratisk regelverk for å komme fram til gode

avgjørelse ved fosterhjemsplasseringer. Det er heller ikke riktig at kun profesjoner ved hjelp av sine kunnskaper best kan vite hva som er best for barnet.

Fagteamets rolle er å bistå det kommunale barnevernet i alle faser av en fosterhjemsplassering gjennom drøftinger. Dersom det blir bestemt at barnet skal flytte i fosterhjem kontakter Fagteam Fosterhjemstjenesten. Barnevernstjenesten i kommunen kontakter Fagteam som så i neste runde kontakter Fosterhjemstjenesten. I praksis kan det være at kommunen kontakter Fosterhjemstjenesten direkte, men det blir ikke gjort noe før søknaden fra Fagteam er formidlet.

Fosterhjemstjenesten sin oppgave er å rekruttere og formidle egnede fosterhjem. I tillegg bistår de ved plassering og behandler søknader om økonomisk refusjon. Med andre ord er det stor grad av skjønn når det gjelder hvilke parter kommunen trekker inn i fosterhjemsarbeidet og hva man samarbeider om. I dette prosjektet har det vært en målsetting å få etablert faste rutiner ved fosterhjemsplassering for å kvalitetssikre tilbudet som blir gitt.

Erik Oddvar Eriksen (1999) har i flere bøker tatt opp Habermas sine teorier om kommunikative handlinger i forhold til praktisk beslutningsfatning. Hvordan virksomheter organiserer arbeidet har konsekvenser for hvilke beslutninger som blir tatt. Eriksen hevder at den kommunikative logikken tvinger seg fram innenfor det offentlige. Det er ikke lenger mulig i for eksempel barnevernet å bare benytte et byråkratisk regelverk for å komme fram til gode avgjørelse ved fosterhjemsplasseringer, eller at profesjoner ved hjelp av sine kunnskaper best kan vite hva som er best for barnet.

Familierådsmodellen forutsetter at saksbehandler har en prosessveilederrolle. Denne kan være vanskelig å utføre da de tradisjonelt har vært opptatt av å vurdere hva som er barnets beste ut i fra visse verdier og mål. Problemet i vårt pluralistiske samfunn er at det ikke lenger er enighet om felles mål og interesser. Vi må i stedet prøve å få i stand fornuftige avveiiingsprosesser om hva som skal prioriteres. Habermas (op.cit) hevder at beslutninger må fattes etter en gjensidig overveielsesprosess, det han kaller deliberasjon. Vi kan se på familieråd som et deliberalt organ hvor familien sammen med de profesjonelle partene møtes for å få til en meningsutveksling. Dette gir partene en mulighet til å få bedre forståelse av saken og de kan endre mening og komme fram til en felles problemforståelse

Spesielt en sak i denne studien illustrerer hvor vanskelig det er å få til disse overveielsesprosessene. En biologisk far som gjerne ville overta omsorgen for sønnen sin, ble underkjent av barnevernet i dette spørsmålet. Sønnen som er svært knyttet til faren, skjønte lite av dette, og ble svært skuffet over barnevernet som overprøvde familierådets beslutning om at han skulle flytte til far. I stedet ble gutten flyttet til en barnevernsinstitusjon på Østlandet, relativt langt fra heimstedet. Etter at plasseringen var oppe i fylkesnemnda ble gutten flyttet til en ny institusjon nærmere oppvekstkommunen. Far fikk også innskrevet mulighet til samvær med gutten. I praksis har det vist seg at institusjonen har sett nødvendigheten av fars involvering. Far har blitt støttet og oppfordret til å ha hyppig kontakt med sønnen. Da vi snakket med både gutten og faren sa de at familieråd er en god måte å fatte beslutninger på, selv om de var uenige i hvor gutten ble plassert. Både far og sønn ser for seg at sønnen flytter til far når han blir 18 år. Da vil de gjerne ha et familieråd for å involvere den utvidede familien i tilbakeføringen.

Eriksen og Skivenes (1997) hevder at det er lite eksakte handlingsanvisninger en kan hente fra empiriske studier og teori når det gjelder det å komme fram til gode beslutningsmodeller. Vi skal være forsiktige med å vurdere saken over på bakgrunn av den begrensede informasjonen vi har hentet inn, men det kan tyde på at familien har en helt annen forståelse av situasjonen enn hva barnevernet har.

Førstelinjetjenesten bruker først og fremst juridiske og psykologiske fagdisipliner i sitt arbeid med barn og foreldre. Ved å manipulere variabler som regelverk, kunnskap og informasjon håper en å få kontroll over problemkomplekset i en sak. Med andre ord skal fagene brukes for å produsere objektive fakta som kan brukes for å fatte beslutninger og realisere mål. Det kan tyde på i saken ovenfor at dette ikke alltid er tilstrekkelig for å komme fram til vedtak som de involverte forstår.

Mange av de spørsmål barnevernet skal svare på er av normativ karakter og det krever at partene får legge fram sitt syn. Her er familierådsmodellens styrke. Familiene får legge fram sitt syn på saken. Vi har tidligere omtalt to saker hvor samme familie var involvert, men det gjaldt to forskjellige barn. Det var de samme profesjonelle som deltok i begge familierådene. De som var til stede på begge møtene forteller at det var en annen stemning på det andre møtet sammenliknet med det første. Fra å være usikker og lite selvhøvdende snudde dette i andre møtet. Familien var mer selvrepresenterende enn tidligere og de stod mer samlet rundt

mor til barna. Vi ser at familierådsmodellen blir et bedre beslutningsorgan når de ulike aktørene får mer trening i å bruke denne. Familieråd som deliberalt organ, hvor man forsøker å utjevne maktforholdene, vil fungere bedre jo mer man får innsikt og forståelse for modellen.

Begrunnelsen for å fokusere mer på å la brukerne komme til orde ved fosterhjems plasseringer er erkjennelsen av at de berørte parter må tas med i beslutningsprosessen. Barn, foreldre og slekt sitter med informasjon om saken som kan være verdifull. Vi har tidligere omtalt dette som livsverden, forstått som et kulturelt overlevert og språklig organisert reservoar av tolkingsmønster. Skivenes og Strandbu (2005) påpeker at dette innebærer at hver enkelt av oss har oppfatninger av hvem vi er, og ikke minst hvem vi bør være. Vi har også oppfatninger av hvordan vi er som familie og hvordan vi bør være. Den store utfordringen blir hvordan vi kan oppnå forståelse for hverandres perspektiver.

Et av de store fortrinnene ved å plassere barn i fosterhjem i egen slekt er at barnet i stor grad kjenner og er fortrolig med familiens verdier og normer. Når barnet flytter til fosterfamilien møter det en ny livsverden med sine verdier, normer og virkelighetsoppfatninger. I en tradisjonell fosterhjems plassering må barnet forholde seg til en dobbelthet i sin livssituasjon ved å tilhøre både fosterfamilien og biologisk familie. Fosterfamilie og biologisk familie har med stor sannsynlighet ulike tradisjoner, sosiale fellesskap og lokal kultur. Ved store kulturelle forskjeller mellom foreldre og fosterforeldre kan barna oppleve spenning angående hva som er tillatt, og hva som anses som riktig og galt. Barna kan få en opplevelse av å være annerledes, av å ikke passe inn verken i fosterfamilien eller i den biologiske familien. Det var da man ble oppmerksom på betydningen av å vokse opp innenfor en kjent kulturell kontekst at tendensen til slekts plasseringer ble framskyndet blant annet i minoritetsgrupper i USA og Australia på 1990 tallet (Holtan 2002).

Dette betyr ikke at barnevernet skal kjøpe den utvidede familiens virkelighetsoppfatning som den eneste riktige. Men ved at familien får legge fram sin forståelse kan også barnevernet få en mer nyansert forståelse av situasjonen. Det kan selvsagt innvendes at makt – og kunnskapsulikhetene mellom barnevernet og familien gjør at argumentasjonsutvekslingen ikke blir reell. Men det finnes ikke andre metoder som i like stor grad som familieråd prøver å utjevne maktforskjellene. I fase 2 av familierådet (familiens private møte), er det kun familiemedlemmene som deltar. I tradisjonelle barnevernssaker er det sjelden at

familiemedlemmer er i flertall når de møter hjelpeapparatet. Dette er tilfelle i de aller fleste familieråd.

Samarbeid mellom kommunene og Bufetat og intern organisering i etaten

I dette prosjektet ble det utarbeidet en formell samarbeidsavtale mellom deltakerkommunene, Fagteam og Fosterhjemstjenesten. Disse ble fulgt i noen saker, ikke i andre. De kommunale barneverntjenestene oppfattet ulikt i hvor stor grad de skulle involvere Fagteam og Fosterhjemstjenesten. I fokusgruppeintervjuene kommer det også fram at det er ulik praksis. Prosjektet får gode tilbakemeldinger fra kommunene når det gjelder oppfølging og konsultativ hjelp i forbindelse med å bruke familieråd ved fosterhjemsplassering. Spesielt prosjektleder blir rost for å være på "tilbydersida" når det gjelder oppfølging og hjelp. At det blir benyttet familieråd i så mange fosterhjemsplasseringer kan i stor grad tilskrives god oppfølging og liten avstand mellom 1. linje og Fagteam. Spørsmålet er om det fremdeles bør være personer som har et spesielt ansvar for dette området innen Fagteamet. Som vi skrev innledningsvis representerer bruken av familieråd en kulturell endring innen barnevernet når det gjelder framgangsmåter og beslutningstaking ved fosterhjemsplassering. Det kan være vanskelig å velge denne formen hvis man ikke har noen man kan konsultere ved Fagteam.

Prosjektet har også hatt som målsetting å få til et mer formelt samarbeid internt i Bufetat mellom Fagteam og Fosterhjemstjenesten. Fosterhjemstjenesten i Hedemark er ikke samlokalisert med Fagteam Hamar. Tidligere var Fosterhjemstjenesten en del av fylkesbarnevernet, noe som gjorde det enklere å samarbeide og komme fram til løsninger i fosterhjemsspørsmål. Med etableringen av Bufetat har barnevernet fått tilført større ressurser, først og fremst gjennom flere fagpersoner. Bufetat er en stor organisasjon og det aktualiserer spørsmålet om et mer formelt samarbeide. Familieråd blir i denne sammenhengen en måte å integrere disse to enhetene. Spørsmålet er hvordan man kan få til å integrere og samkjøre arbeidet overfor kommunene på en god måte. Hvilke organisatoriske bånd skal etableres for å få til dette?

Fagteam er statens "spydspiss ut mot kommunene". Fosterhjemstjenesten er et av mange tiltak som Fagteam kan tilby det kommunale barnevernet. En nærmere rolleavklaring og ansvarsfordeling etterspørres både fra kommuner og internt i Bufetat. Felles fagdager mellom Fagteam og Fosterhjemstjenesten har vært arrangert i løpet av prosjektperioden. Likevel kan

vi stille spørålet om Fosterhjemstjenesten og Fagteam skal opptre mer som en enhet når de drar ut til kommunene?

I dette prosjektet er det interne samarbeidet i Bufetat mellom Fosterhjemstjenesten og Fagteam som man har kommet kortest i forhold til planene. Spørålet er om ikke samarbeidet rundt et prosjekt med bruk av familieråd ved fosterhjemsplassering blir for lite i forhold til rolleavklaring. Det kan også stilles spørsmål ved om man skal lage rutiner for samarbeidet. Krever ikke fosterhjemsarbeid fleksible og raske svar? I stedet for å utvikle rutiner, kan man velge alternative løsninger for å få til bedre samarbeid mellom de ulike aktørene som fagdager, flere felles prosjekter osv. Dette for at medarbeiderne skal få mer informasjon og bli tryggere på hverandre.

Mot et nytt syn på det å la brukerne medvirke?

Ericsson (2003) har påpekt at forskningen har lett for å velge ord, begreper og perspektiver som usynliggjør barna som handlende subjekter. Det samme er tilfelle i praktisk barnevernsarbeid. I en tidligere evaluering av familieråd som beslutningsmodell (Hyrve 2002) kom det fram at barn lett kan bli oversett når det skal fattes avgjørelser. Selv om barnet er den som saken gjelder, er det lett å overse eller ikke ta med barnet i beslutningsprosessen. Skivenes og Strandbu (2005) påpeker det samme. For å motvirke dette skal barnet ha en støtteperson i familierådet som det har tiltro til. Skivenes og Strandbu (ibid) skriver at dette skal være en person som barnet er trygg på, og som har spesielle egenskaper med hensyn til å se barnet og til å hjelpe til i prosessen hvor barnets eget perspektiv skal komme til uttrykk. Når vi intervjuet barna som har deltatt i familieråd ved plassering i fosterhjem, kom det også fram at barna har andre prioriteringer og forståelser enn de voksne i disse sakene. Barnas stemme og deres forståelse av hva som er sentralt må også komme fram og være med i beslutningsgrunnlaget i saken.

Det nye perspektivet kan vi forstå som et nedenifra perspektiv som legger stor vekt på å aktivisere barnets og familiens ressurser. Perspektivet blir også i faglitteraturen omtalt som aktørperspektivet. Her prøver barnevernet å finne løsninger sammen med barnet og barnets familie. Vi kan spørre oss hvorfor barn og foreldre skal medvirke når det skal fattes avgjørelser i barnevernet. Er ikke dette for alvorlige saker til at barn og foreldre skal gjøres medansvarlige?

Brukerundersøkelser (Slettebø og Seim i Sandbæk 2001) i barnevernet tyder på at barn og foreldre etterlyser retten til å definere problemer og tiltak, og retten til tilgang på informasjon og ressurser. Det pekes på behovet for en ny praksis overfor de som er i kontakt med barnevernet. Tradisjonell tilnærming vier ofte liten oppmerksomhet mot aktørenes egne måter å løse problemene på. De profesjonelle har definisjonsmakt og monopol på hvordan en sak skal løses. Barnevernets kunnskap synes å være overordna menneskers egne livserfaringer. Dette fører til at de som må ta konsekvensen av fagfolks avgjørelser, i stor grad er utelukka fra beslutningsprosessen. Foreldre ønsker at barnevernet i større grad var lydhøre overfor familiens oppfatning av saken og deres forslag til løsninger. Det kom også fram i den nasjonale evalueringen (Falck (red) 2006). 7 av 10 foreldre var positive til å prøve familieråd, mindre enn 10 % var negative. Foreldrene tenkte at familieråd representerte en ny mulighet for å få til endring i en vanskelig situasjon for barnet og familien.

Det å trekke de aktuelle partene mer inn i selve beslutningsprosessen kan forsvares ut i fra flere begrunnelser. Normativt er det riktig å la de saken angår være med i prosessen. Det er også pedagogisk lurt å la de involverte delta i prosessen. Dette skaper engasjement og et eierforhold til avgjørelser som er helt vesentlig for at man skal lykkes med å nå de mål man har satt seg.

Det er også med på å øke barnevernets legitimitet hos de impliserte partene spesielt, men også generelt. Det er også en måte å få inn gode og valide data på i oppstartsfasen. Ved å la aktørene sjøl delta i å definere hva saken gjelder, kan man få første hånds kjennskap til denne. Dette gjør at man også bedre kan komme fram til gode løsninger.

Mona Sandbæk (op.cit) hevder at ved å bruke aktørbegrepet påminner vi oss om at sjøl de svakeste påvirker og skaper sine liv. De har et liv utenom hjelpeapparatet som de håndterer sjøl, på godt og vondt. Her ligger det en erkjennelse av at aktørene kan påvirke og utvikle de relasjonene de inngår i. Det er ikke alt de mislykkes med. Dette blir trukket fram av saksbehandlerne. Sjøl i de mest ressursvake familier finne det ressurser. Familien kommer også fram med løsningsforslag som barnevernet aldri hadde kommet på.

Som alle andre har også familiene i dette utvalget sine sterke og svake sider. Det å rette oppmerksomheten mot både det som fungerer bra og mindre bra er viktig i familieråd. Alle

trenger vi å lykkes på noen områder. Det å se at brukerne mestrer deler av livet sitt kan være med på å bryte den tradisjonelle måten å arbeide på innen barnevernet som fører til at man lager objekter av barna og deres familier. Det ligger som sterke føringer i både lovverket og sosialiseringen til yrket at barnevernet skal undersøke og kontrollere saker. Blir ikke dette gjort på en god måte kommer kritikken både fra det offentlige og fra media. Men dette må ikke skremme barnevernet fra helperollen. Når man i denne undersøkelsen viser den positive utviklingen som har skjedd i de sakene hvor det har vært benyttet familieråd, er det all grunn til å arbeide for å få innført denne beslutningsmodellen i enda større skala i barnevernet i Norge. Ved å la brukernes stemme komme fram vil beslutningsgrunnlaget bli bredere og man kan med større sannsynlighet komme fram til beslutninger som holder på sikt.

Avslutning

Det er grunn til å slå fast at bruk av familieråd ved fosterhjemsplassing har vært en suksess. I dette prosjektet var det flere målsetninger. Hovedmålsetningen har vært systematisk å øke bruken av familieråd i forbindelse med fosterhjemsplassing for om mulig å finne fosterhjem i egen slekt. Begrunnelsen var at barns behov for kontinuitet blir bedre ivaretatt hvis barn kan flytte inn i slektsfosterhjem i stedet for i fremmede fosterhjem. Forskning (Holtan, 2002) viser at for barn som flytter fra biologiske foreldre til slektsfosterhjem blir bruddet i det sosiale livet mindre dramatisk enn for barn som flytter til andre fosterhjem. Slektsfosterforeldre kjenner også biologiske foreldre på en annen måte en fremmede fosterhjem vil gjøre. Dette vil i neste runde kunne bidra til større sammenheng og opplevelse av tilhørighet for barna som må flytte. Dette prosjektet viser også det samme.

Det er i stor grad slektninger som har tatt initiativ til å bli fosterforeldre. Det kan være allerede etablerte ordninger som blir formalisert gjennom familierådet. I tillegg greier familierådet å mobilisere både manifeste og latente nettverk. Dette gjør at deltakerne på familierådet får mer informasjon og blir mer ansvarliggjort i forhold til å plassere barna. Det gjør også at det med større sannsynlighet blir mer stabile plasseringer og at disse blir kvalitativt bedre. I prosjektet hadde vi også som målsetting å vurdere om dette er tilfelle. Dette har vi ikke kunnet dokumentere da det har gått for kort tid fra plassering til vi samlet inn data. En eventuell oppfølgende studie kan si mer om dette. Men gjennomgående vurderer både barnevernet, barna, fosterforeldre og foreldre plassering i slekt som vellykket.

Som vi har sett medfører bruk av familieråd større sannsynlighet for at det blir en slektsplassering enn plassering i fremmed fosterhjem sammenliknet med en tradisjonell fosterhjems plassering. Barna flytter i stor grad til besteforeldre, fedre eller onkler og tanter. Det er flere eksempler i denne studien på at biologiske fedre har kommet på banen og overtatt ansvaret for sine barn.

Det er også grunn til å påpeke familierådsmodellen som er benyttet i dette prosjektet. Det har ikke bare vært holdt et familieråd for å bestemme hvor barnet skal bo, det har vært holdt flere familieråd i de fleste sakene. Prosesselementet er tydelig og det har ført til en modning og kompetanseutvikling hos alle aktørene. Det er også interessant hvordan den utvidede familien har hatt nytte av denne formen for å komme fram til gode løsninger på utfordringer de har.

Prosjektet har også hatt en organisatorisk del. Kan familieråd være en måte å involvere brukere når det gjelder fosterhjems plassering? Hovedkonklusjonen er at dette er tilfelle. Det kommer fram at familieråd kan brukes i alle faser ved en fosterhjems plassering, det være seg plassering, oppfølging av barn i fosterhjem og ved utflytting.

Kommunene har ulik erfaring med bruk av familieråd. Ettersom det er forskjellig hvor mange fosterhjems plasseringer det er i kommunene, har man ulike muligheter til å praktisere metoden. De positive erfaringene skulle tilsi at barnevernstjenestene i framtida bør vurdere nøye om man ikke kan bruke familieråd for å sikre legitimitet og ansvarsfordeling i den utvidede familien ved fosterhjems plassering. På den andre siden kan det være at slektninger kan oppleve et press for å kunne ta i mot barna. Dette har vi ikke funnet i denne studien.

Bruk av familieråd skulle også ha en integrerende effekt internt i Bufetat og mellom etaten og kommunene. Det er i denne man har kommet kortest i forhold til målsetting. Bufetat er en relativt ny konstruksjon og det er organisatoriske utfordringer i forhold til å integrere Fosterhjemstjenesten og Fagteam slik at de framstår som en felles tjeneste overfor kommunene.

Litteratur

Backe-Hansen, E. og Havik T.(red.)(1998): Barnevern på barns premisser. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Backe-Hansen, E (2001): Rettferdiggjøring av omsorgsovertakelse. Oslo, NOVA

Backe-Hansen, E (2004): God nok omsorg. Riktige beslutninger i barnevernet. Oslo, Kommuneforlaget.

Bowlby, J. (1973). Attachment and loss: bd. 2. Separation, anxiety and anger. London: Hogarth Press

Bufetat (2007): Årsmelding

Egelund, T. (2005): Magtudøvelse i den sociale børneforsorgen i Järvinen, M., Elm Larsen, J. og Mortensen, N. (red.): Det magtfulde møde mellem system og klient. Aarhus universitetsforlag

Ericsson, K. (2003): Aktørperspektivet i forskning og praksis – en blandet velsignelse? I Norges Barnevern nr. 2 2003

Eriksen, Erik Oddvar (1999): Kommunikativ ledelse – om styring av offentlige organisasjoner. Bergen, Fagbokforlaget

Eriksen, E. O. og Skivenes, M. (1997): Legitimasjonsproblemer i barnevernet. Bergen. LOS-senter Notat 9705

Falck, S. (red) (2006): Hva er det med familieråd?. Samlerapport fra prosjektet: “Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge”. Oslo, NOVA.

Fauerholm, J og Brønholt; L.L. (2005): Familierådslagning. København, Hans Reitzels Forlag

Habermas, J. (1975): Legitimationsproblemer i senkapitalismen. København, Fremad

Heino, T., Reinikainen, S. og Bergman, M. (red) (2003): Familierådslag i Norden. Erfarenheter, forskningsresultat, refleksjoner. Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.

Holtan, Amy (2002): Barndom i fosterhjem i egen slekt. Doktoravhandling, Universitetet i Tromsø.

Hovrerak, S. (2006): Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd? Doktoravhandling, Trondheim, NTNU.

Hyrve, G. (2002): Evaluering av familieråd som metode i barnevernet. Trondheim, BUS-Midt-Norge

Kvello, Ø. (2007): Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling. Oslo universitetsforlaget

Jacobsen, D.I. og Thorsvik, J. (2002): Hvordan organisasjoner fungerer. Bergen, Fagbokforlaget.

Klefbeck, J. og Ogden, T. (2003): Nettverk og økologi. Problemløsende arbeid med barn og unge. Oslo, Universitetsforlaget.

Lundby, L. (2007): Bruk av familieråd ved fosterhjemsplassing. Prosjektskisse. Hamar, Bufetat, region øst.

Løfsnæs, B. (2002) . Bestemme selv? Familieråd som metode i praktisk arbeid.. Oslo, Gyldendal Akademiske.

Marsh, P. & Crow , G.(1998): Family Group Conferences in Child Welfare. London, Blackwell Science

NOU 2000:12. Barnevernet i Norge. Tiltaksvurdering, nye perspektiver og forslag til reformer.

Parsons, T. og Bales, R.F. (1956): Family. Socialization and Interaction Process. London: Rouledge & Kegan Paul Ltd.

Rasmussen. B.M. og Hansen, T.H. (2002) Familierådslagning i Danmark. En undersøgelse af ”Det danske forsøg med Familierådslagning”. Aabenraa: UFC Børn og Familier.

Sandbæk, M. (red) (2001) Fra mottaker til aktør. Brukerens plass i praktisk sosial arbeid og forskning. Oslo. Gyldendal Akademiske

Seim, S og Slettebø, T (red) (2007): Brukermedvirkning i barnevernet. Oslo: Universitetsforlaget

Smith, Lars (2002). Tilknytning og barns utvikling. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS

Stortingsmelding nr. 40(2001-2002) ”Om barne- og ungdomsvernet.”.

Suchman, M.C. (1995): Managing legitimacy: strategic and institutional approach. Academy of Management Review, 20, 3, 571 – 610.

Skau, G. (2003): Mellom makt og hjelp. Om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper. 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

Skivenes, M og Strandbu, A. (2005): familieråd som deliberativ beslutningsmodell og behov for et barneperspektiv. I Willumsen, E.: Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene. Oslo. Universitetsforlaget.

Slettebø, T. og S. Seim (2001): Brukermedvirkningens kår under nye rammebetingelser i barnevernet. I Sandbæk, M. Fra mottaker til aktør. Brukerens plass i praktisk sosial arbeid og forskning. Oslo. Gyldendal Akademiske

Strandbu, A. (2006). Barneperspektivet som familierådets femte hjørnestein. Oslo: NOVA rapport 18/06: Hva er det med familieråd? Sturla Falck (red).

Willumsen, E. (2005): Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene. Oslo : Universitetsforlaget.